

III DE GETALLEN 17 EN 19
(Inhoudsoverzicht op p. 71)

3.01: *De haas als geschenk*

Een man met een haas in zijn hand, staande tegenover een jongmens. Attische schaal uit de 6e eeuw v.C. Het is een werkstuk van de pottenbakker Amasis (555-525), een Egyptenaar die zich te Athene had gevestigd. De meander wordt door zwarte blokjes, elk met een klein

Afb. 11*

kruisje in het midden - niet te zien in deze afbeelding! - verdeeld in een aantal velden met spiraalmotieven. Door de om en om plaatsing van links- en rechtsom gaande spiralen, verschijnen deze in paren. We tellen:

*17 velden met 1 spiralenpaar,
18 velden,
19 spiralenparen, waarvan 2
in het bovenste veld.*

N.B.: vooral indien in de schaal géén breuklijnen te zien zijn, zoals hier, dienen we rekening houden met *de mogelijkheid* dat we te maken hebben met een misschien niet geheel werkelijkheidsgetrouwe kopie. Dat geldt - indachtig p. 18, 4e alinea - in het bijzonder voor de meander en

blijft geboden totdat aanvullende informatie ter beschikking is. - Enkele aantekeningen:

- "Het is de ontmoeting van een oudere man met een jongeling; de man draagt een verzorgd baardje en houdt de haas nog terug. Het voorwerp tussen de twee, en het andere dat achter de jongeling is getekend, zijn ons niet bekend. Ten tijde dat deze kunstwerken ontstonden, was in Athene knapenliefde in zwang. Men mag deze gewoonte niet eenzijdig beoordelen en vooral niet veroordelen. *De Atheense knapenliefde werd toen veelal, door Plato bijvoorbeeld, ook verstaan als de liefde van een wijs man voor de ontluikende ziel van een jongmens, dat dorst naar kennis en inzicht, anderzijds als verering van de jongeling voor rijpe wijsheid.*"¹

- "Het Hazensymbool blijkt meer dan dertig eeuwen en zonder dat zijn betekenis veel veranderde, op de meest verspreide plaatsen te hebben geleefd - China, Japan, India, Mexico, Egypte, Griekenland, Afrika enz. - en nog steeds niet te zijn gestorven. Lepus, de Haas, werd het symbool voor de werkzaamheid van het 'Ik', het hogere Zelf van de mens, dat niet zelfzuchtig is, niemand schaadt, zich voor zijn broeder inzet en op aarde geen tehuis heeft. De haas heeft geen hol. Zoals het lagere ik met de aanschouwelijke wereld is verbonden, zo is het hogere Ik met de geestelijke wereld in verbinding. Onder al de wezensdelen van de mens werkt juist het Ik in de knagende zelfkennis.

¹ Wertheim: p. 36; zie ook D-07 in bijlage I.

Van hazen wordt verteld dat ze sterk aan elkaar zijn gehecht; wanneer er een door honden wordt vervolgd en uitgeput raakt, springt een andere, nog frisse haas op zijn spoor, zijn leven wagens: een beeld dat een verwijzing inhoudt naar de opofferende liefde. Het zijn geen vleeseters. Ze hebben fijngevoelige zintuigen en volgens Plutarchus zagen de Egyptenaren de Haas daarom voor iets goddelijks aan. Hun snelheid van reageren en hun wakker zijn herinneren aan geestelijke werkzaamheid, evenals het recht overeind kunnen zitten." ¹

- "Volgens een oud-Indische legende uit de 6e eeuw v.C., heeft Boeddha, toen er hongersnood heerste, de gestalte aangenomen van een haas om zich als voedsel te offeren. Om dat offer te vereeuwigen heeft de god Sakra *het beeld van de haas (het masker van Boeddha) in de maan geprent*. In Europa spreekt men over '*het mannetje in de maan*'. Daarbij doelt men onbewust op een wezen dat zich bevindt in het teruggespiegelde licht van de zon, de schenker van hartewarmte en geesteslicht.

In het oude Egyptische Hermopolis werd een mythische hazengod vereerd. De stad behoorde tot de Hazengouw: één van de 42 gouwen. De latere maangod in Ibisgestalte 'Thoth', die voornamelijk in Hermopolis werd vereerd, verving oeroude goden. Eén daarvan was de hazengod, die in historische tijd nog slechts als teken voor de streek rondom Hermopolis verscheen, maar die bovendien bevoegd was in alles te werken wat geestelijke inspanning vereist. Dat wil zeggen, in onze bewoordingen, 'Ik-werkzaamheid'." ²

- "De haas was als symbooldier voor Eros (in hogere zin de liefde voor de geest) aan de oude Grieken zeer wel bekend. Volgens Plato's Symposium is Eros het verlangen der ziel naar een binding met de schoonheid. Dit verlangen is tweevoudig en komt tot bewustzijn door Aphrodite. De zinnelijke of aardse bekoring wordt ingegeven door Aphrodite Pandemos, die onder de deernen vertoeft; de andere mogelijkheid voor Eros, het andere verlangen, wordt ingegeven door Aphrodite Oerania en gaat uit naar de hemelse schoonheid." ³

- "Er vonden met betrekking tot de haas vreemde vermengingen plaats van 'Dichtung und Wahrheit'. Zo verhaalt Claudius Aelianus omstreeks 200 n.C.: 'Een betrouwbare jager vertelde mij, dat manlijke hazen jongen werpen en terzelfder tijd drachtig zijn, werpen en zogen.' Philostratus de oudere, een Griekse geschiedschrijver (175-249), zegt over een haas: 'Doorlopend is zij drachtig, haar buik is nooit zonder jongen. Wat het mannetje betreft: het verwekt niet enkel nageslacht op de manlijke wijze, maar draagt ook zelf jongen, tegen de manlijke natuur in.'

Zo praten enkele beroemde schrijvers elkaar na; zij poogden te rijmen wat niet te rijmen valt, namelijk een oeroude ware imaginatie van iets geestelijks, in de vorm van een levend symbool als dat van de Haas, dat niet verstandelijk te verklaren is, met een fantastisch gekleurde zogenaamde waarneming van anderen. De wijsheid uit de oude mysteriën was voor hen verbleekt, maar werd toch als heilig aangevoeld; het wetenschappelijk waarnemen verkeerde nog in het begin, er was daarvoor geen deugdelijk orgaan ontwikkeld. Wel schemerde in de beweringen der klassieke schrijvers nog een verborgen waarheid: *geest-werkzaamheid, waarvan de Haas het symbool is, draagt namelijk het stempel van het eeuwig vruchtbare, zowel vrouwelijk ontvangend als mannelijk scheppend; in de mens openbaart zich de geest in offerende liefde en de werking van het hogere Zelf.*" ⁴

- "In het Venetiaanse schildersgeslacht der Bellini's en hun kring - 15e, begin 16e eeuw - was het de gewoonte de haas te plaatsen als *symbool voor de Goddelijke Liefde*, soms opvallend, dan weer nauwelijks zichtbaar." ⁵

1 Wertheim: p. 160. 2 id.: p. 11, 12 en 24. 3 id.: p. 23 en 30. 4 id.: p. 7/8. 5 id.: p. 130.

Afb. 12*: 'De Berg der Adepten'

Enkele aantekeningen:

- "Een alchemistische voorstelling uit de 17e eeuw, 'de Berg der Adepten', betreft de ontwikkeling van de mens die toegang moet zoeken tot zijn voor hem nog verborgen tempel, zijn eigen lichaam, dat samengetrokken goddelijke wijsheid is; een meditatie van Rozenkruisers. Een trap met de 7 treden der alchemie voert naar het binnenste van de tempel: een koepel die de afbeeldingen draagt van zon, maan en sterren. Op de koepel een Phoenix. De rots, de berg waarbinnen het geheel zich bevindt, is het dak van de tempel. Op deze rots

staan de voorstellingen van de 7 planeten, elk verbonden met een metaal. Daar omheen in een boog de 12 tekens van de dierenriem in een ongebruikelijke opstelling. Op de vier hoeken de 4 'elementen', welke we hier dienen op te vatten als toestanden van levende materie.

De adepten der alchemie wilden in hun werkplaats dit levende gebeuren herhalen en zuiveren, waarbij de metalen een grote rol speelden: ijzer gold als het minst volmaakte, goud als het edelste en meest volmaakte. De vervolmaking of genezing, doel der alchemie, werd bewerkstelligd met behulp van *zwavel als het mannelijke en scheppende en kwik als het vrouwelijke beginsel*. Zwavel verzorgt spijsvertering en stofwisseling (transmutatie); kwik houdt verband met ademhaling en bloedsomloop: de twee levensverrichtingen. Micro- en macrokosmos ontstaan uit deze verbonden tegenstelling en worden door de samenwerking, door de bruiloft van zwavel en kwik, weer gezond, vandaar *de Chemische Bruiloft*. - De Tempel stelt de Lapis Philosophorum voor of Steen der Wijzen, ook Diamant geheten. In zijn binnenste tronen de Koning, de Nieuwe Adam in de geest van Paulus, het ware Ik, en de Koningin, de nieuwe Eva, de volledig gereinigde ziel. Met andere woorden:

de Berg der Adepten geeft een samenvatting van de spirituele mogelijkheden van de mens in een verre toekomst.

Op de voorgrond zien we 2 mannen, elk met een haas. De 1e kan zich door zijn Hoger Zelf, vertegenwoordigd door de haas, naar binnen toe richten. Zijn haas, zou men kunnen zeggen, is doorgedrongen tot in de stof. De andere man is geblinddoekt, zijn ogen zijn niet geopend voor de verborgen werkelijkheid. Zijn haas loopt als doelloos rond in de natuur."¹ Elders lezen we:

- "De Tempel der Wijzen ('Huis van Samenkomst'), door Zon en Maan verlicht, staat op zeven niveaus. Daarboven de Phoenix. De Tempel is verborgen in de berg, wat er op wijst dat de Steen der Filosofen in de aarde ligt, waaruit hij geëxtraheerd en gereinigd moet worden. De zodiak op de achtergrond symboliseert de tijd, in welks kringloop zich het 'opus' invoegt. De vier elementen in de hoeken wijzen op de totaliteit. Onder rechts de verblinde mens; links de zoeker die het instinct van de natuur volgt."²

Tot zover de aantekeningen. Blijkbaar komen in deze beeldingen, zowel in die van de man tegenover de jongeling als in die van de haas, voorstellingen aan de orde in de zin van:

- wekking, impuls, initiatief, het Mannelijk Principe;
- ontvankelijkheid, het Vrouwelijk Principe;
- de verbindende liefde: hemelse liefde, aardse liefde, de Goddelijke Liefde;
- Zon en Maan;
- het lager ik, het hoger Ik, resp. het Zelf.

3.02: *Leagros, een jongeman, in volle ren naast een haas*

Afb. 13 geeft een indruk van dit werkstuk van de pottenbakker Euphronios, ca. 500 v.C. De meander toont grote verschillen met die van afb. 11. Hier geen verdeling in 18 velden. Geen naast elkaar geplaatst zijn van steeds een linksomgaande en een rechtsomgaande spiraal welke beide in 8 'stappen' uitmonden in de allesomvattende buitenste cirkel. Men zou bijna zeggen: hier zijn de paren van tegenstellingen niét zichtbaar. Maar als we de 'spiraalen' goed bekijken, blijken ze gevormd door in elkaar grijpende schakels van elk 9 trajecten, 4 links- en 4 rechts-omgaande, met elkaar verbonden door 1 radiaal tussentraject. We tellen 57 van deze spiraalparen, d.i. 3x19. Het getal 17 vonden we hier niét . . .

Wórdt overigens de haas in deze afbeelding - een rondelle op een Griekse vaas - wel door

1 Wertheim: p. 118/120.

2 Jung-02: p. 271.

Afb. 13*

Afb. 13-a

Leagros gejaagd, zoals de beschrijving ons wil doen geloven? Het lijkt zelfs voor een kampioen hardlopen een onhaalbare zaak. Of zou de haas het proces van wat hier gaande is begeleiden, resp. tot uitdrukking brengen? Daarover het volgende:

- "Er is een oude joodse sage waarin Zedekia Nebukadnezar betraapt wanneer deze bezig is een haas rauw te verslinden. Het is het beeld van een poging, inwijdings- of mysterie-wijsheid gewelddadig te veroveren. Zedekia moest Nebukadnezar bij het altaar beloven niets te zullen openbaren van wat hij gezien had. Welnu, dat kon Zedekia rustig doen, want hij wist dat Nebukadnezar door een dergelijke zwart-magische handeling slechts verder van zijn doel werd verwijderd en dat zijn driftige begeerte, ingewijd te worden in de mysteriën ter verkrijging van verbinding met het hogere Zelf, zich tóch als een hinderpaal voor de vervulling van zijn wensen zou plaatsen. Hier wordt het evenwicht- en richtinggevend beginsel van het hogere Zelf verstoord: het haas-beginsel wordt slachtoffer. Zo stelt de rennende haas de menselijke inspanning voor, haastig een zekere inwijding af te dwingen. En wat nu de rennende jongeman betreft, de rondelle wijst op het besloten karakter van het geheel, waarin haas én jongeling verschijnen. Hij is vervuld van ontwakende liefde-gevoelens. Als de lagere liefdedrang en de daarmee verbonden seksueel getinte voorstellingen onderscheiden worden van hogere liefde gevoelens voor anderen, kan zich later de liefde voor de geest openen. *De haas immers, vertegenwoordigt de geest die mannelijk scheppend is en tegelijk vrouwelijk ontvangend; en ook de mannelijke haas is levenbarend in offerende liefde. In overdrachtelijke zin dus 'vruchtbaarheid van de geest'. Maar laat men het begrip 'geest' weg, dan ontstaan bronnen van misverstand.*"¹

3.03:

Een voorstelling met betrekking tot Demeterfeesten

Rood-figurige schaal uit de 4e eeuw v.C.; zie afb. 14. Demeter is de godin van de landbouw en van de vruchtbaarheid. We zien een vrouw en een meisje rond het beeld van een fallus. De meander vertoont een aaneengesloten ring van 38 S-vormige schakels, dat is 2x19. Van elke schakel zijn de contouren opgebouwd uit 12 lijnstukken. De schakels raken elkaar onderling in 2 van hun 12 hoekpunten. *Er is een kleine maar opvallende 'afwijking' in de schakel die zich*

¹ Wertheim: p. 18, 54, 37 en 59.

het dichtst bij de hoofdtooi van de vrouw bevindt. Er is één lijntje dwars overheen getrokken; deze schakel bestaat als gevolg daarvan uit 2 aaneengesloten delen. Afb.14-a geeft er een vergroting van te zien. *Elders in de meander is zeker niet overal sprake van de precisie*

Afb. 14*

Afb. 14-a

Afb. 14-b

waarmee dit is uitgevoerd. Ook boven de fallus is sprake van een doorgetrokken lijn, maar bij uitvergroten bleek deze onvolledig te zijn, resp. met minder precisie getekend. Hebben we nu hier, zoals ook in de vorige twee hoofdstukken de vraag was, te maken met *toeval of opzet?* Een ieder bepale voor zichzelf waaraan de voorkeur gegeven moet worden. Gelet op de context van het geheel, is echter de 'getalsconsequentie' van de hierboven genoemde 'afwijking' op z'n minst merkwaardig te noemen. Daarover het volgende:

het contourkarakter van de schakels laat het geheel ook zien als een eigenaardige samenvoeging van 2 rondgaande meanderende lijnen. In afb. 14-b is van deze 2 één gestippeld weergegeven. Daarmee wordt duidelijk hoe de visuele impressie ontstaat van 38 S-vormige schakels. De kruispunten van de 2 meanderende lijnen bepalen de plaatsen waar de contouren van de oorspronkelijk genoemde schakels elkaar raken. Afzonderlijk genomen telt elk exemplaar 12 lijnstukken, namelijk 8 en dan nog 4 'gehalveerde' rond de zojuist genoemde kruispunten. Beide lijnen liggen in *een 19 maal herhaald ritme van steeds 10 lijnstukken*, die om en om radiaal resp. tangentiaal gericht zijn. Boven de hoofdtooi van de vrouw zijn de 2 lijnen door een additioneel lijnstukje met elkaar verbonden tot één geheel. Zó gezien is *de meander, datgene waarin het geheel tot uitdrukking komt, 'getekend' door:*

$$10 \times 19 + 1 + 19 \times 10 \\ = \\ 381.$$

We zouden hieraan volstrekt voorbijgegaan zijn, ware het niet dat het in Wijnmalens denominatie, als 3x127, een verwijzing inhoudt naar wat zich manifesteert als:

de Schaal voor Inwoning van het Kind.

Gelet op de relatie van de betreffende voorstelling met de feesten ter ere van Demeter, wijzen we nog eens op hetgeen eerder, namelijk op p. 22 en in het bijzonder op p. 23 over Demeter en Persephone werd opgemerkt. Dat juist in déze 'omgeving' het getal 127 verschijnt, deed ons hierboven de opmerking maken dat de 'getalsconsequentie' van dat ene additionele lijnstukje op zijn minst een merkwaardige zaak is. We zullen overigens het getal 127 ook nog elders tegenkomen.¹ Uit afb. 14 blijkt verder dat binnen zo'n *schakelritme* van 10 lijnstukken, 5 radiaal en 5 tangentiaal gericht zijn.² -

We zien dus in deze merkwaardige meander verschillende getallen naar voren komen, waaronder 19 als het meest geprononceerde. De vraag is: hoe valt het kwalitatieve aspect van dit getal onder woorden te brengen?

3.04: *Denominatie van Wijnmalen*

17: de Ontvankelijkheid, het Vrouwelijk Principe in de Schepping, Yin.

*19: het Wekkend Vermogen, het Initiatief, de Impuls,
het Mannelijk Principe in de Schepping.*

Daarin herkennen we wat vanuit andere bron werd opgemerkt met betrekking tot de jongeling en de oudere man van afb. 11, resp. met de daarin voorkomende haas. In het commentaar op afb. 12 kwam dit paar van tegenstellingen ter sprake met betrekking tot het alchemistisch proces. Afb. 13 geeft alleen een jongeman met een haas te zien. Hetgeen daarmee aan de orde gesteld wordt, vinden we in de meander tot uitdrukking komen als 3×19 , d.w.z. hetgeen zich manifesteert (3) als '19'. - N.B.: Eufronios, ca. 500 v.C., waar dit werk aan wordt toegeschreven, wordt beschouwd als de belangrijkste Attische vazenschilder (roodfigurige keramiek).³ -

Afb. 14 tenslotte heeft in uiterlijke zin de fallus als pièce de résistance. Waar dat in innerlijke zin verband mee houdt komt echter tot uitdrukking in de meest opvallende getalsexpressie van de meander: 38, als 2×19 een verwijzing naar het Wekkend Vermogen (19) in relatie met de Paren van Tegenstellingen (2). Misschien zouden we hier beter kunnen zeggen: een verwijzing naar *de bewustwording* van het Mannelijk Principe in de Schepping. Dat slaat op het meisje, het nog niet tot ontwakken gekomen zieleleven. Haar voorland, in de voorstelling is dit bijkans letterlijk het geval, is de vrouw, boven wier hoofd de overgang plaats vindt van $2 \times 10 \times 19$, bewustzijn van Hoogste (10) Wekking (19), naar 3×127 , d.w.z. naar wat zich manifesteert (3) als de Schaal voor Inwoning van het Kind (127). De meander bestaat - als gevolg van die eigenaardige 'toevoeging', dan niet uit 38, maar uit $37+2 = 39$ delen; als 3×13 een verwijzing naar wat zich manifesteert als: *het Begin van al het Nieuwe*. Zo vinden we in deze voorstelling van rond 24 eeuwen geleden een aanduiding van

*het hoogste Mysterie in de mens:
de inherente capaciteit van voortbrengen . . .
van het Goddelijk Kind.*

We zullen zo'n aanduiding, verspreid over de eeuwen,
nog op verschillende plaatsen tegenkomen,
als een verborgen getalsexpressie van

het centrale thema.

¹ Zie Voorbeelden-index.

² Zie wat betreft '5' ook deel B, hoofdstuk III.

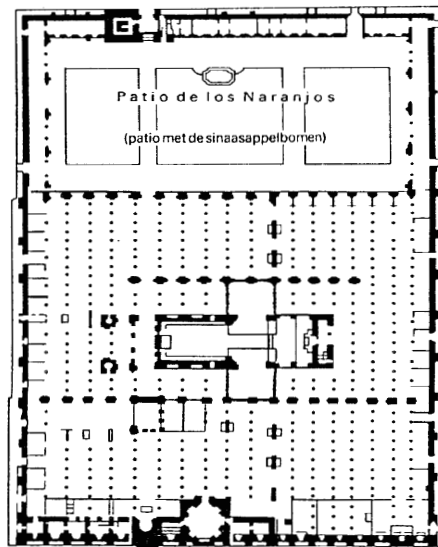
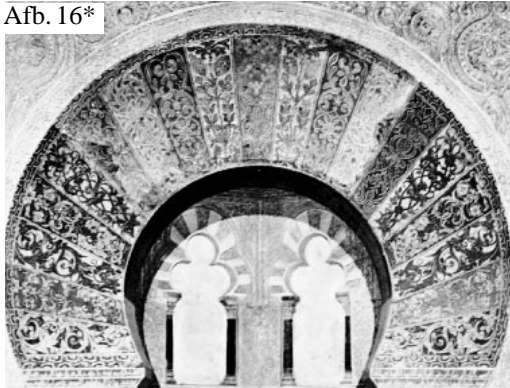
³ Reimer: onder Eufronios.

3.05:

Moskee in Cordoba (Spanje)

Twee van de 19 zuilengangen lopen door en omsluiten de hof, zodat 17 van de 19 uitsluitend binnen de moskee te vinden zijn; zie afb. 15. De uiteindelijke afmeting van de moskee en daarmee het aantal zuilengangen, ontstond na enige uitbreidingen pas aan het

Afb. 16*

↑ Plaats van de mihrab

Afb. 15*

eind van de 10e eeuw; de in het centrum gebouwde kathedraal dateert van de 14e eeuw. Tijdens het gebed richten de gelovigen zich naar de gebedsnis, de *mihrab*, welke binnen de moskee in zekere zin de functie heeft van Mekka. De toegang tot de mihrab in Córdoba

Afb. 17*

heeft een boog met 19 segmenten, zie afb. 16. Op de achtergrond, dat wil zeggen binnenin, zijn nog 2 van de 6 bogen met 17 segmenten zichtbaar. Dat zijn géén doorgangen. Het schelpvormige plafond is vervaardigd uit één stuk marmer; afb. 17 toont de 17 radiaal gerichte 'ribben'. Mogelijk zijn er zelfs 19, als 17+2, maar dan moeten die 2 aan het oog onttrokken zijn door het 'scharnier' van de schelp. In dat geval ligt daar als het ware de overgang naar 'het andere'. De ingang van de mihrab bevindt zich juist beneden het 'scharnier'.

De 6+1 = 7 wanden met bogen gaan naar boven toe over in de octagonale omlijsting van het plafond.

De overgang van 7 naar 8 in deze 'omgeving' is zeer merkwaardig. We verwijzen daarvoor naar 9.09, in het hoofdstuk over het getal 7. De gebedsnis dateert van de 10e eeuw.

3.06: *De Rotskoepel op het Tempelplein in Jeruzalem.*

Een bouwwerk van heel andere hoedanigheid. Het overdekt de rots waar volgens de overlevering het offer van Abraham zou zijn gebracht en waar, in het begin van de 7e eeuw, Mohammed tijdens 'de nachtreize' zou zijn opgestegen tot de 7 hemelen en het Paradijs. Daar werd door hem de Opdracht ontvangen van de 5 dagelijkse gebeden, te verrichten door de gelovigen.¹ In dit verband zij nog opgemerkt dat de volledige 'salat', de gebedsoefening in de islam, 17 handelingen telt.² We vinden een en ander aangeduid in de 17e Sûra (Hoofdstuk) van de Koran, 'De nachtreize', welke titel is ontleend aan het 1e vers:

'Lofprijzing aan Hem, die zijn dienaar (Mohammed) des nachts deed reizen van het Gewijde Bedehuis (de Kaäba te Mekka) naar het Uiterste Bedehuis (het heiligdom in Jeruzalem), welks omtrek Wij gezegend hebben, opdat Wij hem van Onze tekenen zouden tonen. Hij is de Horende, de Ziende.'³

Rondom de koepel boven de eigenlijke rots, in het plafond van het octagonale gebouw, zijn naast allerlei andere 'decoratieve' elementen ook een groot aantal instulpingen aangebracht: kleine 'koepeltjes'. Daaronder een door zijn opstelling duidelijk te onderscheiden groep van 323, d.i. 17x19. In hoofdstuk XV komt dit verder ter sprake.

De 19e Sûra van de Koran, draagt als titel 'Marjam', d.i. Maria. En direct nadat is vermeld dat Marjam haar huisverwanten ontweek naar een oostelijke plaats, lezen we:

'En een afscheiding plaatste tussen hen en haar. Toen zonden Wij tot haar Onze Geest, welke voor haar de gelijkenis aannam van een welgevormd menselijk wezen.'
(17e vers)

'Hij zeide: Ik ben slechts de boodschapper van uw Heer, opdat ik u een reine knaap schenke.'
(19e vers)

(Vert. Prof. Dr. J.H. Kramers)

Met betrekking tot de Koran bestaan verschillende verzentellingen. Kramers gebruikte de meest geaccepteerde met daarnaast nog een andere. In de zojuist geciteerde verzen lopen beide tellingen echter parallel. - Er zijn in totaal 114 Sûra's. De langste telt 286 verzen, de kortste 3. Globaal genomen komen eerst de langste, met uitzondering van de 1e Sûra die slechts 7 verzen telt. Overigens is hun chronologische volgorde, hoewel niet volledig bekend, een andere. Zelfs kunnen gedeelten van eenzelfde Sûra in verschillende perioden zijn 'neergezonden'.

*Opvallend is in elk geval dat (ook) in de islam,
17 blijkbaar in relatie staat met iets wat binnen is, iets waar ontvangen wordt;
het getal 19 daarentegen met iets dat van buitenaf binnentreedt.*

In Wijnmalens denominatie vinden we dat 323, als 17x19, in menselijke bewoordingen uitgedrukt een verwijzing inhoudt naar:

*de Goddelijke Liefde, resp.
de Geborgenheid.*

Merkwaardig, dat getal 323 in zijn kwalitatief aspect, als een betrekking tussen 17 en 19.

Ook in verband met hetgeen hierboven over de Haas naar voren kwam.

We zullen het nog op bijzondere plaatsen tegenkomen.⁴

1 Ibn Ishâq: p. 78/86.

2 Zehren-01: p. 274; zie voor gedetailleerde gegevens Al-Sawwaf.

3 Kramers: p. 258.

4 Zie Voorbeelden-index.

3.07: *De Tetraëder met betrekking tot 17 en 19*

Tussen geboorte en dood worden we intensief geconfronteerd met *de wetmatigheden van de driedimensionale ruimte*. De getallen 17 en 19 liggen daarin op eigenaardige wijze verborgen. Om dit aan te tonen brengen we in herinnering hetgeen werd opgemerkt over de platonische lichamen onder 1.05 op p. 13. Afb. 4 en 5 geven er een perspectivische projectie van.

In het stelsel van 22(+1) regelmatige lichamen, zoals dat uitsluitend door de hoekpuntrelaties van de dodecaëder wordt gegenereerd, bevinden zich 10 tetraëders. We vinden ze in afb. 5 rechts onder in de projectie, 2 in ieder hoekpunt van de dodecaëder. Nu blijkt het volgende:

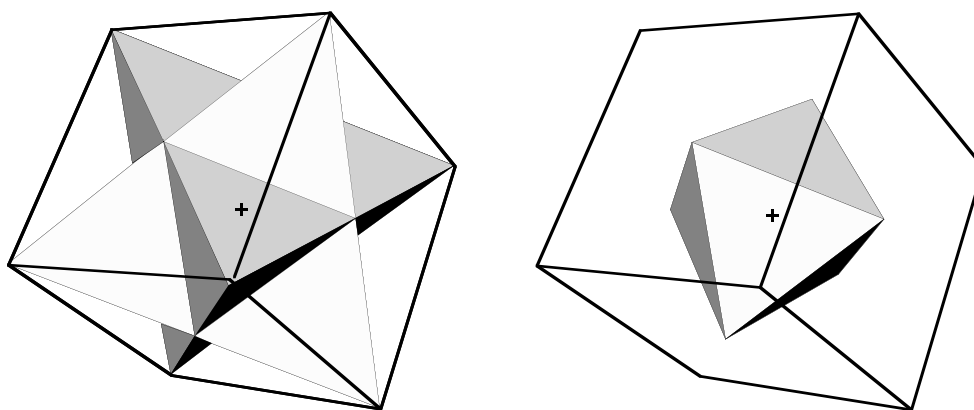
- de hoekpunten van de 22 regelmatige lichamen liggen in paren gespiegeld ten opzichte van het Centrum. Als zodanig vormen ze in deze diametraalsgewijze ordening een beeld van:
de Paren van Tegenstellingen;
- de *afzonderlijke* tetraëder - zie afb. 4, p. 13 - is het enige regelmatige lichaam waarvan de hoekpunten niet in paren ten opzichte van het middelpunt gespiegeld zijn;
- van de 22 lichamen zijn de 10 tetraëders geordend in paren. Elk paar past in één van de 5 kubussen. Zo komt met betrekking tot de positie van de hoekpunten toch nog tevoorschijn, wat voor de afzonderlijke tetraëder onmogelijk is: spiegeling ten opzichte van het Centrum;
- de door de 10 tetraëders ingenomen ruimte wordt door de vlakken van deze lichamen verdeeld in een groot aantal 'bouwstenen'. Het tetraëderpaar als zodanig, verdeelt zichzelf in 9 delen, nl. in 1 gemeenschappelijke octaëder en daaromheen $2 \times 4 = 8$ tetraëderpunten, resp. kleine tetraëders; zie afb. 18, p. 48. Voor de zojuist genoemde bouwstenen geldt echter:

17 vormen een tetraëderpunt

19 vormen de gemeenschappelijke octaëder.¹

Zo zijn aan de tetraëder onlosmakelijk de getallen 17 en 19 verbonden, in hun kwalitatief aspect de getalsexpressies van het Vrouwelijk en het Mannelijk Principe in de Schepping.

*Het is bovendien het enige regelmatige lichaam dat de Paren van Tegenstellingen
- tot uitdrukking komende in de positie van de hoekpunten -
presenteert vanuit gescheiden lichamen, namelijk als een elkaar wederzijds,
als beeld en spiegelbeeld doordringend tetraëderpaar.*

Afb. 18: *kubus met tetraëderpaar
en gemeenschappelijke octaëder*

¹ Voor het bewijs hiervan verwijzen we naar deel B.

Hoewel ogenschijnlijk in geen enkel verband met de tetraëder, maakten we de volgende aantekening, die overigens niet meer dan een kleine indicatie beoogt te geven van wat ons zoal tegemoet komt in mededelingen over de voorgeschiedenis van mens en aarde. In andere beeldingen lezen we daarover ook in Genesis.

N.B.: een oordeel is hier wellicht pas mogelijk na kennisname van de in de bijbehorende noot vermelde bron, alsmede van nog enig ander werk van de betreffende auteur. Voordien zou men evenwel de inhoud als een soort werkhypothese kunnen opvatten.

- "De wijsheid viel de mens niet toe als een vrije gave. Hij moest haar begeren. Alleen wanneer in de mens de begeerte naar wijsheid leefde, kon hij die verwerven door middel van zijn zintuigen en zijn denkorgaan. Deze *drang tot weten* treedt pas op *na de splitsing der geslachten*. In de Bijbel aangeduid in Gen. 2:21-25, gevolgd door Gen. 3:1-7.

De ziel is mannelijk en vrouwelijk tegelijk: het mannelijke element is verwant aan wat men *wil* noemt, het vrouwelijke element aan hetgeen als *voorstelling* wordt aangeduid. De uiterlijke aarde-ontwikkeling heeft er toe geleid dat het lichaam een eenzijdige gestalte heeft gekregen. Voordien kon de ziel het lichaam tot een afdruk van haar eigen wezen maken en elk mens kon een ander mens uit zich doen voortkomen. Ná de scheiding der geslachten is het de ziel niet meer mogelijk haar gehele innerlijke kracht in het lichaam uit te storten. Zij moet zowel in de man als in de vrouw een deel van haar vroegere kracht binnen zichzelf houden. Dit deel richt zich nu op het innerlijk van de mens, het kan niet naar buiten treden en komt vrij voor de vorming van innerlijke organen.

Hier begint iets belangrijks in de mensheidsontwikkeling: de kracht waarmee de mensheid zich denkende hersenen vormt, is dezelfde waardoor de mens zich in oude tijden bevrucht heeft. Het denken is verworven ten koste van een toestand waarin beide geslachten nog één waren. De ziel zelf verwerft daardoor het vermogen met de geest samen te werken. Vóór deze tijd heeft datgene wat men geest noemt, dit is het vermogen om te denken, bij de mens niet zijn intrek kunnen nemen. Want dit vermogen zou voor zijn activiteit geen orgaan hebben gevonden.

Wat het uiterlijk betreft, wordt de mens voortaan van buiten bevrucht, voor het innerlijk van binnenuit, door de geest. Men kan nu zeggen dat het mannelijk lichaam een vrouwelijke ziel heeft, het vrouwelijk lichaam een mannelijke. Deze innerlijke eenzijdigheid wordt door de bevruchting met de geest weer geharmoniseerd: *de vereniging met de geest bewerkt tenslotte weer de gelijkheid*. De mensenziel moest wachten tot er een hersenorgaan was, dat bemiddelaar werd voor de geest. Zonder deze omweg zou de ziel geen contact gekregen hebben met de geest, zij zou op de trap van het droomachtig bewustzijn zijn blijven staan.

Vóór de scheiding der geslachten, had de mensenziel lief zónder verlangen, doch had in dit vroege ontwikkelingsstadium - het droombewustzijn - nog geen vermogen tot kennen. De mens moet door de zelfzucht heengaan om op een hogere trap van ontwikkeling weer tot onzelfzuchtigheid te komen, maar dan met een volledig helder bewustzijn.

Nu is de kracht waardoor de mens zich naar buiten wendt, om met een ander samen te werken, de liefdekracht. Toen de mens fysiek man of vrouw werd, kon hij zich slechts met een deel van zijn wezen overgeven; met het andere deel zonderde hij zich van zijn omgeving af. Het deel van zijn wezen dat hij gebruikt voor zijn innerlijke opbouw, onttrekt hij aan de buitenwereld. Zo ontstond datgene wat men zelfzucht noemt. En zelfzuchtig werd zijn streven naar buiten, zelfzuchtig zijn streven naar binnen. Hij had lief omdat hij verlangde, en hij dácht omdat hij eveneens verlangde, namelijk naar kennis.

Het was de opgave van bovenmenselijke wezens, leiders der mensheid, om hun eigen karakter aan de jonge mensen in te prenten, namelijk het karakter van de liefde. Dat konden zij alleen doen bij dat deel van de zielekracht, dat zich naar buiten richtte. Daardoor ontstond de zinnelijke liefde, een begeleidend verschijnsel van het werken van de ziel in een mannelijk of een vrouwelijk lichaam. De zinnelijke liefde werd de kracht van de fysieke mensontwikkeling.

Het deel van de menselijke zielekracht, dat naar binnen gaat en langs de omweg van de zintuiglijkheid tot kennis moet leiden, onttrekt zich aan de macht van deze wezens. De liefde konden zij de mens inplanten, aanvankelijk in zinnelijke vorm; kennis konden zij niet verschaffen, want hun eigen kennen was nooit langs de omweg gegaan van innerlijke organen, zoals de mens die nu in zich ontwikkelde. Zij beschikten niet over een taal die een met hersenen begaafd wezen had kunnen begrijpen.

Dit laatste was wel het geval met een groep andere wezens, die in de ontwikkeling tussen de bovengenoemde liefdewezens en de mensen in stonden. Daardoor werd de naar binnen gerichte menselijke zielekracht geactiveerd en kon deze zich met *kennis en wijsheid* verbinden. Eigenlijk kwam pas daardoor een soort menselijke wijsheid op aarde, *hetgeen deze wezens zich weer ten nutte konden maken voor hun eigen ontwikkeling*. Daarom noemt men hen *lichtbrengers* (Lucifer: lichtdrager).

De kinderlijke mensheid had dus 2 soorten leiders: *liefdewezens en wijsheidswezens*. Door de eerste werd zij aangespoord tot fysieke ontwikkeling. Daarin heerst de wet van de erfelijkheid: de kinderen dragen de fysieke aanleg van het voorgeslacht in zich. Ver daar bovenuit gaat de vervolmaking van geest en ziel, die zich alleen kan voltrekken door de ontwikkeling van de ziel zelf. Tot deze vervolmaking van het innerlijk spoorden de wijsheidswezens aan.

Met de ontwikkeling van de hersenen ontwikkelde de mens toen tevens het vermogen de uiterlijke indrukken van de zintuigen in voorstellingen om te zetten. Door de invloed van de wijsheidswezens werden zijn zielebeelden op de zintuiglijke buitenwereld gericht. Hij werd een wezen dat zich in de zintuiglijke wereld van zichzelf bewust is. Hij begon de aandrang, de verlokkingen van zijn voorstellingen te volgen: het begin van 'goed en kwaad'.

De scheiding der geslachten vond plaats ná het uittreden van de Maan, in het Lemurische tijdperk. De bovengenoemde liefdewezens zijn met de Maan verwant, zij zijn in zekere zin *maangoden* en de ingewijden beschouwen de Maan dan ook als het symbool van de voortplantingskracht. De andere wezens, de luciferische, hadden aan het werk op aarde deelgenomen tot de uittreding van de Zon. Ook zij behoorden tot de schare van goddelijke scheppers. De schepping van het verstand is verwant met de zonne-activiteit. Het ontluiken van het verstand in de menselijke natuur is het opgaan van een innerlijke zon. Daarmee kregen de luciferische goden in het innerlijk van de mens de gelegenheid hun met de Zon samenhangende activiteit weer op te nemen. Deze wezens worden in de occulte wetenschap als *zonnegoden* aangeduid."¹

Keren we thans terug naar de tetraëder.

Het was Plato bekend dat er een relatie is tussen de tetraëder en het element Vuur, een relatie overigens die zich aan het thans gangbare bewustzijn onttrekt.² Ook vanuit het kwalitatieve aspect van enkele bij de tetraëder en het tetraëderpaar optredende getallen,

1 St.-GA011: i.h.b. p. 62/111.

2 Schleiermacher: Timaios 56b.

komen aanduidingen naar voren die overeenstemmen met hetgeen vanuit geheel andere bron verteld wordt over Lucifer.¹ Het aanwezig zijn van de getallen 17 en 19 binnen dit lichaam, getallen die in hun kwalitatief aspect een verwijzing inhouden naar resp. het Vrouwelijk en het Mannelijk Principe in de Schepping, alsmede de in bovenstaande aantekening vermelde relatie tussen Lucifer en de scheiding der geslachten, wordt er des te merkwaardiger door.

3.08: *Relaties met astronomische waarnemingen*

Onder 2.15 werd gewezen op de grote hoeveelheid archeologisch en cultuurhistorisch feitenmateriaal, waarmee Zehren bij uiteenlopende culturen heeft willen aantonen dat bijv. enkele getallen welke daarin een rol spelen, een onmiskenbare relatie hebben met *hetgeen aan de hemel is af te lezen*. Voorts zijn in de loop van duizenden jaren, vooral met betrekking tot de Maan(gestalten) en de planeet Venus, tal van 'associaties' ontstaan. Bijvoorbeeld wat betreft de Maan, in willekeurige volgorde:

de horens van de stier	de haas
de slang	onthoofding
de vis	geboorte vanuit een duister ei
het schip	dood en opstanding.
	enz.

Zehren gaat nog verder en zegt letterlijk: 'Volgens alles wat tot nu toe werd geconstateerd, vormden astronomische ontdekkingen de basis voor religieuze opvattingen die met de sterren samenhangen, onverschillig of deze ontdekkingen juist of verkeerd en of ze van definitieve of slechts voorbijgaande aard waren.'² Het omvangrijke materiaal waarmee hij zijn beweringen tracht te staven, laat niet toe de gevonden *overeenkomsten* te loochenen. Ook niet als zijn werk op veel plaatsen blijkt geeft van geforceerdheid, namelijk waar allerlei godsdienstige elementen uitsluitend worden beschouwd als te zijn tot stand gekomen vanuit *de uiterlijke waarneming van het hemelgebeuren*. Het oorzakelijke verband dat daarmee wordt gesuggereerd, lijkt ons niet toereikend ter verklaring van de werkelijkheid: wie dol is op paarden en doodsbang voor spinnen, zal deze dieren toch niet zonder meer als óorzaak van zijn belevenissen kunnen beschouwen? Evenmin als we dat kunnen bij een spiegel ten aanzien van ons spiegelbeeld?

Dat er sprake is van 'iets overeenkomstigs' wordt duidelijk met een paar voorbeelden:

- "Zoals de maan sterft en weer opstaat, zo zullen ook wij, die moeten sterven, weer opstaan' (Indianen in Californië).

--- Zelfs wanneer de mensen tot mij zullen zeggen, gij zult sterven, laat mij dan mogen doen, zoals gij doet, laat ik opstaan als de maan (Takelan-Indianen).

--- Moge mijn leven zich vernieuwen, zoals gij uzelf vernieuwt (vrouwen in het gebied van de Congo; West Afrika)!

--- Mogen de goden mij een leven geven dat evenals dat van de maan iedere maand wordt vernieuwd (Babylonische gebedstekst).

En dan plant Zehren, op grond van dergelijke vondsten, als het ware de vlag van het 19e eeuwse materialisme op de maan - een materiële vlag van de 20e eeuw zou nog volgen - :

--- 'Overall waar in cultische gebruiken, gebeden, gezangen en profetieën sprake is van drie of vier dagen, kan men er zeker van zijn dat *oorspronkelijk* de maan werd bedoeld.'"³

1 Deel B: Hoofdstukken XII en XIV.

2 Zehren-01: p. 205.

3 id. : p. 89, 92 en 93.

Wat nu 17 en 19 betreft, uit tal van resten en brokstukken, van culturen en resten van culturen, komen ons deze 2 getallen tegemoet, soms zelfs nog in een duidelijke relatie met de omlooptijden van Maan en Venus, want:

17 dagen (ca.) verlopen tussen de ochtend dat de oude maansikkel niet meer gezien wordt en Volle Maan. Volgens de papyrus Carlsberg was dit het begin van de Egyptische maand.¹

19 maanden (hele) zijn begrepen in de omlooptijd van Venus (synodische omlooptijd 583,9214 dagen).

VOORBEELDEN VAN VOORSTELLINGEN MET BETREKKING TOT 17, RESP. DE MAAN

- "In Mexico was het onthoofden gebruikelijk bij de feestelijkheden van een oude maangodin, Hamatecutli. Op het 17e jaarfeest, Tititl, moest een slavenmeisje de rol van de maangodin overnemen. Daarbij werd haar hoofd afgeslagen. Een tweede deelnemer aan het feest danste met het hoofd van het gedode meisje voor de devote gemeenschap.

--- Het aan de ene kant verdwijnen en na 3 dagen aan de andere kant weer verschijnen van de maan was een beeld van opstanding. De donkere maan zag men als een kast, een vat of ook wel een lade. Begraven in eivormige dunschalige urnen hield hiermee verband; later zonder bodem of voorzien van 2 openingen.

Tenslotte ontstond het gebruik van scherven. Duizenden verbrijzelde vaatwerken van leem zijn gevonden, symbolen van een stellige opstanding en van het begin van nieuw leven. Het is bewezen dat dit vaatwerk bewust bij de begrafenis werd gebroken. In het 3e millennium v.C., bij de feestelijke ceremoniën der Sumeriërs en Akkadiërs ter ere van de weer opgestane Tammuz, werden de lemen bekers die bij het feestgelag waren gebruikt kapot gegooid tegen het huis waar het feest was gehouden.

Men beweert dat scherven een voorteken van vruchtbaarheid zijn. Aan de vooravond van een bruiloft - in het Duits 'Polterabend'- slaat men aardewerk stuk. Ook nu nog heerst het geloof dat scherven geluk brengen.

--- Het verband tussen een mensenhoofd en vaatwerk gaat terug tot de prehistorische tijd van Egypte. Als parallel met het maangebeuren kon onthoofding een voorwaarde zijn voor het ingaan in het hiernamaals. De Dajak uit Borneo die zijn bruid een afgeslagen mensenhoofd bracht werd eerst daardoor rijp voor het huwelijk. Het hoofd was 'de maan van de vrouw', waardoor ze eigenlijk pas vruchtbaar werd.

--- De gewoonte om bij een sterfgeval - dat immers alleen een overgang naar een andere wereld betekende - ten teken van rouw zich het haar af te snijden, was en is nog steeds wijdverbreid. Het is het vlechtoffer van de Servische en Albanese vrouwen en van de Bedoeïenen in Arabië. Men kan de zwarte vlechten der vrouwen dikwijls op pas gedolven Bedoeïenengraven zien. In een grafheuvel in Mongolië lagen 17 vlechten in zijden foedralen. De relatie met de maan loopt via de - kale - schedel en hetgeen zojuist daaromtrent werd vermeld. Men komt dergelijke gebruiken ook tegen bij de overgang naar een andere levensfase: jongens offerden hun haar wanneer ze de mannelijke leeftijd bereikten, meisjes bij de tempelwijding of wanneer ze in het huwelijk traden. Nog tegenwoordig offeren in vele religies de nonnen hun haar wanneer ze in het klooster gaan.

--- In de Sidi-legende van de Haussa in Oost-Afrika staat: Ik smeek u, geef mij telkens na 17 dagen de macht over de Maan.

--- Bij de islam bestaat de gebedsoefening, de volledige 'salat' uit 17 handelingen.

¹ Zehren-01: p. 176.

--- In de Indische Brahmana's wordt verklaard dat de god Prajaputi uit 17 delen bestaat. Het is misschien daarom dat de Indische offerformule 17 delen kent."¹

N.B.: vermoedelijk is dit niet geheel juist: 'In de hindoeese kosmogonie zendt Swayambhoeva zijn tweeslachtige uitstraling uit, Nara en Nâri, verdeelt zijn delen in twee helften, een mannelijke en een vrouwelijke, en deze bevruchten het wereldei waarbinnen zich Brâhma, of liever Wirâj, de Schepper ontvouwt. En Wirâj scheidt *de 10 Prajâpati's*, de 'Heren van alle wezens' genaamd, dus ook van *de 7 Rishi's*, de 7 oorspronkelijke Wijzen van de na-Atlantische tijd. Swayambhoeva, de onbekende 'kernstof' der brâhmanen, is hetzelfde als En-Soph, de onbekende 'kernstof' der kabbalisten. Evenals bij de laatsten, mocht de onuitsprekelijke naam door de hindoe niet worden uitgesproken, op straffe des doods.'² -

VOORBEELDEN MET BETREKKING TOT MAAN ÉN VENUS

- "De Pygmeeën noemen de morgen- en de avondster de 2 vrouwen van de Maan.
 - De stam Wahungwe Makoni in Zuid-Rhodesia spreekt over de maanman die twee vrouwen bezat: de morgenster als eerste, de avondster als tweede vrouw. Maori (God) maakte de eerste man en noemde hem Mwaetsi (Maan).
 - De Australische Narrinyeri zien in de morgen- en de avondster de vrouwen van de jonge en de oude zon. Oorspronkelijk waren zij echter de vrouwen van de Maan. Zij liepen bij hem weg, omdat de schoonheid van de zonne-jongeling hen verleidde."³

VOORBEELDEN MET BETREKKING TOT 19, RESP. TOT VENUS

- "Het Egyptische Dodenboek (42e spreuk) beschrijft 19 lichaamsdelen en zegt: 'Er is geen lichaamsdeel in mij zonder god.' De hele opsomming volgt direct op de uitroep: 'Ik ben Re, wiens gunsten duurzaam zijn; indien ik gezond ben, dan is Re gezond, en omgekeerd.' Het is dus ook de zonnegod Re die hier uit 19 delen bestaat.
 - Van Ramses XI (11e eeuw v.C.) wordt gezegd dat hij op zijn 19e jaar naar Thebe terugkeerde. Maar van dit tijdstip af markeert deze Farao een nieuw tijdperk. In het Summerisch-Akkadische gebied spreken inscripties over 19 koperen beelden. En de koperen meetstaf uit de tempel van Nippur laat een onderverdeling zien van 19 vingers, zowel aan het begin als aan het einde van de gehele staf. N.B.: koper-Venus relatie in de astrologie.
 - De Maya-kalender noemt 19 namen van maanden.
 - Cicero ziet Venus reeds in haar vereenzelviging van morgen- en avondster. Hij verklaart het ontstaan van haar naam uit 'de godin die tot alle dingen komt'. Ook zegt hij dat ze in het Grieks Phosphorus heet - in het Latijn *Lucifer* - wanneer ze als morgenster aan de zon voorafgaat en Hesperos wanneer ze als avondster de zon volgt. Ook bij Jesaja vinden we: 'Hoe zijt gij uit den hemel gevallen o morgenster, gij zoon des dageraads?' (Jes. 14:12) En in het evangelie naar Lucas: 'En Hij zeide tot hen: Ik zag den Satan als een bliksem uit den hemel vallen.' (Lucas 10:18)"⁴

WAT BETREFT DE VISUELE RELATIE TUSSEN MAAN EN VENUS

- "De nieuwe maan, de verrijzende jonge stier van het bevruchten, dus van het leven, staat alleen bij de avondster. Onder andere daarom werd Venus, die men 's-avonds zag en die bij

1 Zehren-01: p. 114/198.

3 Zehren-01: p. 197/198.

2 Blavatsky-02: p. 255/256.

4 Zehren-01: p. 276/281.

die var stond, tot symbool van de voortplanting, van het leven en de geboorte en tot symbool van de geslachtelijke liefde in het algemeen.

--- De afnemende maan, de 'oude' slang des doods, staat alleen bij de morgenster, die in het oosten vóór de zon verschijnt. Nooit is de morgenster een bevruchtende of barendende godheid maar steeds een sterregod van de dood.

--- In het volksgeloof van het Midden-Oosten was de morgenster een god van de oorlog en van het staatsleven en de avondster een godin van de liefde en het moederschap."¹

Dit alles is slechts een greep uit het vele dat vanuit archeologisch en cultuurhistorisch onderzoek naar voren is gekomen. Hetzij met betrekking tot perioden van opkomst, of van verval en decadentie. In een duizendvoudige verscheidenheid verschijnen ons in al die culturen de beelden van sterven en geboren worden, van opkomst en ondergang, van man en vrouw, vruchtbaarheid en nieuw leven, dood en opstanding. In hun bijkans ongelooflijke variatie zijn ze te relateren aan beelden die aan de hemel zijn waar te nemen.

Het zwaartepunt daarin wordt gevormd door de positie van Maan en Venus ten opzichte van de Zon en de daarmee verband houdende omlooptijden.

In hoofdstuk XVI zullen we zien dat ook in de zgn. 'schijf van Phaistos' (17e eeuw v.C.), de getallen 17 en 19 op een hoogst bijzondere wijze aanwezig zijn, onder andere in de paren van tegenstellingen als binnen-buiten, even-oneven en als openen-sluiten. Het is overigens opmerkelijk, zoals blijkt uit de hierboven vermelde voorbeelden, dat deze 2 getallen herhaaldelijk in 'omgevingen' verschijnen, waarin we begrippen tegenkomen die zich zo tegenover elkaar laten plaatsen. In willekeurige volgorde:

Jong - Oud	Zon - Maan
Avond(ster) - Morgen(ster)	Man - Vrouw
Stervende Maan - Nieuwe Maan	Oneven - Even
Sterven - Geboren worden	Binnen - Buiten
Dood - Opstanding	Openen - Sluiten
Hemelse liefde - Aardse liefde	Beeld - Spiegelbeeld
Ontvankelijkheid - Wekking	

Maar met geen enkele mogelijkheid zullen we de merkwaardige aanwezigheid van de getallen 17 en 19 in het tetraëderpaar, kunnen zien als een 'gevolg' van de uiterlijk waarneembare hemelverschijnselen. Ook een Erich Zehren lukt dat waarschijnlijk niet.

3.09: *Verskillende visies*

Onder 3.08 werd een greep gedaan uit over de gehele wereld bestaande gebruiken en voorstellingen met betrekking tot hetgeen aan de hemel is af te lezen. Daarbij ging het vooral om Maan en Venus, in het bijzonder wat betreft de relatie tussen de omlooptijden van deze hemellichamen en de getallen 17 en 19.

Nu zijn met betrekking tot de hemellichamen visies mogelijk vanuit markant verschillende standpunten. We vestigen de aandacht op het volgende drietal:

¹ Zehren-02: p. 205 en 270.

- A: onder het primaat van de natuurwetenschappen kan men er toe komen om uiteindelijk in de stoffelijk zintuiglijke waarneming van de hemelverschijnselen de herkomst te zien van mythen en religieuze voorstellingen. De eerder geciteerde Zehren is als het ware een representant van deze benadering. Zelfs wortelt volgens hem het 'archetype' - een term van Jung - als oerbeeld in een oertijd van waarnemingen aan de hemel, waarnemingen die dan later zijn overwoekerd door de vorming van mythen en religies. De door hem in deze oertijd veronderstelde, bijkans rationele helderheid van waarnemen lijkt echter verdacht veel op een denkprodukt van de 19e en 20e eeuw;
- B: men kan echter 'hetgeen aan de hemel is af te lezen' ook als een projectiemogelijkheid zien voor autonome innerlijke processen, resp. als iets wat daarmee verbonden is in synchronistische verschijnselen.¹ Dit komt in het bijzonder tot uitdrukking in de Alchemie, hetgeen in de 1e helft van deze eeuw door C.G. Jung aan de hand van een grote hoeveelheid materiaal werd aangetoond. Het aantal prenten waarop Zon en Maan, de planeten en/of de tekens van de dierenriem zijn afgebeeld in relatie tot 'het alchemistische proces' is legio;²
- C: als resultaat van bovenzinnelijke waarneming bestaan mededelingen van Rudolf Steiner en ook van anderen met betrekking tot de hemellichamen. Daarbij is eerstgenoemde, *mits men wat uitvoeriger met zijn levenswerk in aanraking is gekomen*, waarschijnlijk degene die nog het meest 'een brug van begrip, resp. acceptatiemogelijkheid' weet te slaan tussen de huidige mens en deze over het algemeen niet zonder meer controleerbare uitspraken. Overigens dienen we deze, naar hij zelf meer dan eens te kennen gaf, niet anders te zien dan als *aan de behoefte van de tijd aangepaste beeldingen, ter aanduiding van een realiteit die tháns buiten het meest voorkomende kenvermogen valt*. - Met andere woorden, ook hier geldt wat reeds in de Zohar³ werd vermeld:

'Wee degene die het kleed voor de Waarheid aanziet!'

Vanuit dergelijke onder (C) bedoelde bovenzinnelijke waarnemingen, stammen aanduidingen van bijzondere hoedanigheid en betekenis. Bijvoorbeeld: de wijze waarop elk van de planeten - of ook een ster - in de stoffelijk zintuiglijke waarneming verschijnt, is slechts het uiterlijke teken dat *voor het oog van de ziel* in die richting iets anders is waar te nemen, namelijk een grote groep geestelijke wezens. In zijn totaliteit betreft dit ook de vanuit de joods-christelijke overlevering, althans in naam bekende geestelijke Hiërarchieën als Engelen, Aartsengelen e.d. Voorts de aanwijzing dat de menselijke belichaming en in het algemeen zijn levenslot, ten nauwste samenhangen met al deze Hiërarchieën, zowel vanuit de tijd tussen dood en nieuwe geboorte als ook tijdens zijn leven in de aardse omstandigheden.⁴

Ongeacht hoe men zich met betrekking tot dergelijke aanwijzingen wenst op te stellen, ze zijn *niet strijdig met 'op normale wijze' waargenomen feiten*. Wel vormen ze ten opzichte daarvan een eventueel als werkhypothese te accepteren aanvulling, waardoor men zich al of niet genoopt kan voelen tot het plaatsen van vraagtekens bij enige tot dusverre gehanteerde interpretaties resp. conclusies. Vandaar dat we zowel Zehren, Jung als Steiner au sérieux nemen *waar ze te kennen geven waargenomen feiten te vermelden*, óók als ons (nog) een mogelijkheid ontbreekt om deze feiten met eigen 'ogen' te verifiëren. Hebben we echter een

1 *Synchroniciteit*, een term van Jung, betreft het samenvallen in de tijd van een uiterlijk gebeuren en een innerlijke beleving zonder dat daarbij van een causaal verband sprake is, maar dat niettemin in zijn geheel als een zinvol iets wordt ervaren. 2 Jung-02 en -03: div. plaatsen; Franz-01: id.

3 Het grootste kabbalistische werk, omstreeks 20 eeuwen oud; toegeschreven aan Rabbi Simeon Ben-Iochai. Het werd pas voltooid door zijn zoon, Rabbi Eleazar en bevat de voornaamste punten van de geheime mondelinge overlevering niet alle (volgens Blavatsky-01, deel II, p. 348).

4 St.-GA161: Dornach, 02-02-15; St.-GA231: div. voordrachten; St.-GA236: Dornach, 29-05-24.

affiniteit tot bepaalde interpretaties van die feiten, dan betreden we daarmee uiteraard in eerste instantie ons eigen pad. Een voorbeeld:

- een kosmonaut vertelt bij terugkeer, wie weet hoe opgelucht, aan ieder die het maar horen wil, dat hij ook daarboven nergens God gezien heeft;
- een ander vertelt dat hij in zijn leven soms de onmiskenbare indruk heeft gehad innerlijk geleid te zijn, alsof een bovenmenselijke ingreep, een Leidende Hand, de zin van zijn leven aan de orde stelde;
- er is geen aanleiding om aan de juistheid van hun mededelingen te twifelen. Maar als de beide broeders hun waarnemingen gaan interpreteren en ze komen tot de conclusie 'God bestaat niet', resp. 'God bestaat wel', dan is er voor hen, wellicht 'te Zijner tijd', aanleiding om nog eens aan bovengenoemd citaat uit de Zohar te denken.

Wat nu de verbinding betreft van de getallen 17 en 19 met de omlooptijden van Maan en Venus, zij ten overvloede opgemerkt dat hierbij altijd de Zon betrokken is - tijdmaat, maanfasen, avond- resp. morgenster - en natuurlijk ook de Aarde zelf, ten opzichte waarvan dit alles zich nu eenmaal zo aan de mens voordoet. In ogenschijnlijk verwijderd verband vestigen we dan in de volgende aantekening de aandacht op de Zon- en Maanbetrokkenheid in de tijdsbepaling voor Pasen, de 1e Zondag na de 1e Volle Maan na de lente-evening:

- "In Voor-Azië werden in de oudheid de Adonisfeesten gevierd waarbij na 3 dagen van rouw het beeld van Adonis weer boven water werd gehaald. *Het waren opstandingsfeesten die in de herfst plaats vonden.* Adonis representeert de krachten van de jeugd. Aphrodite - het Romeinse equivalent is Venus - godin van de Liefde en de Schoonheid, is in de Griekse mythologie op wonderlijke wijze betrokken bij geboorte en dood, ontstaan en vergaan, verschijnen, verdwijnen en weer opnieuw verschijnen van Adonis.

Ongetwijfeld hebben de oude volken in veel opzichten dat wat de afbeelding inhield, verwisseld met hetgeen die afbeelding zelf was. Waardoor dan deze oude religies vaak het karakter kregen van fetisjisme. Veel mensen zagen in het beeld de werkelijke aanwezigheid van de god der Schoonheid, die als de stralende kracht van de jeugd alles tot openbaring brengt wat de mens in zich heeft aan innerlijke waarde, waardigheid en grootsheid, resp. in zich kan hebben

Wat de cultus echter laat zien is een beeld van hetgeen in de Mysteriën plaats vindt op het gebied van de ziel en dit laatste betreft weer een beelding van het gebeuren in de geestelijke wereld, in de kosmos. De mens moet de stervende natuur in de herfst waarnemen, schouwen - althans zo was het bedoeld - om innerlijk gewaar te worden hoe hij naar de uiterlijke schijn sterft, maar wat betreft zijn innerlijk wezen een Opstanding beleeft, vooreerst op geestelijk gebied. De waarheid te onthullen over de dood, dat was de zin van deze oude heidense feesten, die in hun uiterlijke structuur zo'n overeenkomst laten zien met wat in het Paasfeest aan de orde gesteld wordt.

In de Mysteriën stierf de ziel, om op te staan in een hoger bewustzijn, het lichaam stierf daarbij niet. Wat echter de ingewijde hierbij beleefde op het gebied van de ziel, dat onderging Christus-Jezus tot in het lichaam.

Het tijdens de inwijding op bovenzinnelijk gebied met de zonnensfeer in contact treden en van het Zonnewezen - de Christus - een impuls krijgen tot opstanding van de ziel, was een ervaring van de werkelijke ingewijden. Deze inwijding hield echter een gebeuren in dat door de zich geleidelijk wijzigende geaardheid van het menselijk wezen onmogelijk werd. Toen kwam de Christus zelf in de aardesfeer. Daardoor werd geschiedkundig feit, wat

eerder duizenden jaren lang, inwijdingshandeling was geweest, maar wat langzamerhand onmogelijk was geworden. Er zijn dan ook slechts weinigen geweest die, op grond van eigen inwijdingservaring, herkend hebben dat een Zonnewezen dat voordien slechts in de Zon kon worden 'gezien', zich nu met de aarde had verbonden.

*Wat eens een levende inhoud van het bewustzijn was geweest,
werd een herinneringsfeest van een historische gebeurtenis.*

En terwijl deze herinnering werd gevormd, werd men zich
steeds minder bewust van de Christus als Zonnewezen.

Wat vroeger aanschouwing in de ruimte was, moest worden tot aanschouwing in de tijd.

In de mensheid vindt dan een merkwaardige ontwikkeling plaats. De mogelijkheid om toegang te krijgen tot de gebieden van de geest wordt steeds minder. De geestelijke inhoud van het Mysterie van Golgotha kan in het gemoedsleven van de mensen geen toegang krijgen. De ontwikkeling richt zich op de zin voor het materiële.

*Men neemt het materiële als symbool van het geestelijke, omdat
men zich door het materiële niet meer kon laten opwekken tot
het ervaren van de werkelijkheid van het geestelijke.*

Daarmee verliest de herfst de mogelijkheid om nog de tijd te zijn voor een feest van opstanding en daarmee werd Pasen een feest in de lente. Maar de uiterlijke natuur geeft geen volledig zinnebeeld van hetgeen de mens in de dood overkomt. Zo blééf de doods-gedachte, de opstandingsgedachte verdween meer en meer.

In de oude Mysteriën werd innerlijk Pasen gevierd. Niet op een bepaalde tijd van het jaar, maar bij een bepaalde ontwikkelingsgraad van de mens, een ontwikkelingsgraad die eerst na een aantal voorafgaande stadia kon worden bereikt. Dan was het een innerlijk wéten, dat met de sterren geestelijke wezens zijn verbonden. Dan had men de lichamelijke waarneming, aanschouwing overwonnen en was de mens een 'Opgestane'. Dan kon hij 'zien' hoe ook in de aardse mens de Maankrachten en de Zonnekrachten werken.

Slechts in de tijdsbepaling van Pasen - de eerste *Zon*-dag na het in de lente voor de eerste maal tegenover elkaar gestaan hebben van Zon en Maan, Volle Maan - ligt nog een aanduiding dat men in de hoedanigheid, de structuur van het Paasfeest iets ziet dat van 'bovenaf', van de kosmos uit moet worden bepaald. De mens werd er meer en meer toe beperkt, slechts acht te slaan op de relatie die bestaat tussen hem en de áárdse krachten en machten. Met de kennismogelijkheden die men tegenwoordig in aanmerking meent te kunnen laten komen, kúnnen overigens geen andere relaties in ogenschouw genomen worden. De mens van de voorchristelijke tijd en ook nog van de eerste eeuwen n.C. had vanuit de zielehoedanigheid van toen, eenvoudigweg niet kunnen begrijpen hoe een mens zou kunnen leven zónder bewustzijn van zijn samenhang met het buitenaardse, het kosmische.

Nu kunnen de krachten van de aarde, vanuit een mens alleen het lijk maken. De krachten die hier tegenin gaan heeft hij te danken aan de invloed van hetgeen de Maan doet. Deze Maankrachten, die de mens als het ware door zijn geboorte in zijn stoffelijk bestaan binnenleiden, werden in de oude monotheïstische religies en zeker door de Mysteriepriesters, vereerd als de krachten van de Vader, van de Vadergod. Nog oudere religies hadden hiernaast nog een duidelijk besef van de Zonnekrachten, zelfs nog van de Saturnuskrachten. In vóórhistorische tijden, acht- tot negenduizend jaar v.C., beleefde de mens rond zijn 30e jaar een metamorfose: daarvóór werkten op hem uitsluitend de Maankrachten, daarna grepen de Zonnekrachten in op zijn ontwikkeling. Het was een 2e

geboorte, de Zonne-geboorte, de 1e was de Maan-geboorte. Toen dit geleidelijk verdween, werd met bepaalde oefeningen en handelingen in de Mysteriën voortgezet, wat voor de mensheid als geheel niet meer kon. Dat waren dan *de tweemaal geborenen*.

De Maankrachten zijn in de mens datgene wat voor hem bepalend is, wat zich als het ware in hem als een noodzakelijkheid doet gelden, zodat hij moet handelen in overeenstemming met zijn instincten, zijn temperament, emoties en met al wat nu eenmaal zijn stoffelijk-etherisch lichaam is. De Zonnekrachten bevrijden de mens van deze noodzakelijkheid, maken hem tot een vrij wezen. Tegenwoordig is dit alles in elkaar geschoven, van de kinderjaren tot in de jaren van de ouderdom.

In de oude Mysteriewijsheid werd het Manegeheimenis gekend in zijn verband met de incarnerende mens. De mens die, alvorens zich te kunnen verbinden met een stoffelijk lichaam - dat wil zeggen het Ik en het astraallichaam -, zich eerst moet voorzien van een etherisch lichaam, welk laatste hij dan verkrijgt vanuit de hem omringende kosmos. Daarvoor zijn mede de krachten van het licht nodig, niet het directe Zonlicht, maar het van de Maan teruggestraalde licht, dat in esoterische zin wezenlijk anders is geworden. En wat geestelijk uitstraalt van de Maan ten tijde van Nieuwe Maan, is weer op een ándere manier nodig voor de vorming van zijn etherisch lichaam. De wijze waarop dit lichaam tenslotte wordt gevormd staat bovendien onder invloed van hetgeen de geestelijke wezens van de Maan kunnen waarnemen van de Planeten. *Zo neemt, via de Maan, de hele Kosmos aan de vorming van het etherisch lichaam deel, dat wil zeggen via de daarmee verband houdende geestelijke wezens*. En dit heeft weer doorwerking gehad op de benoeming van de 7 dagen van de week:

Maan--dag

Mars--dag

Merkurius--dag

Jupiter--dag

Venus--dag

Saturnus--dag en tenslotte de Zon zelf, die met zijn krachten

niet rechtstreeks kan inwerken op de vorming van het etherisch lichaam, maar dit doet via de terugstraling van de Maan: *Zon--dag*. Zo zijn de zeven dagen van de week voor de mens als een aide-mémoire, dat op deze wijze zijn etherisch lichaam tot stand is gekomen, zonder hetwelk zijn stoffelijk lichaam niet bijeen had kunnen blijven.

Voor de werkelijk ingewijde was dit geen napraten van iets waar men al of niet een innerlijke respons op voelt, geen uiterlijk weten, geen traditie, maar realiteit van eigen beleving:

- vrij van het stoffelijk lichaam, levend in het etherisch lichaam, beleefde hij dat het vermogen van de spraak, zoals dat in de organisatie van het etherisch lichaam is opgenomen, aanwezig is dank zij hetgeen de Maanwezens kunnen waarnemen van *Mars*;
- op overeenkomstige wijze staat het vermogen tot het zich kunnen bewegen in relatie met *Merkurius*;
- de mogelijkheid om tot wijsheid te komen dankt de mens aan de ervaringen van de Maanwezens met *Jupiter*;
- wat door het zieleleven stromen kan aan liefde en schoonheid, houdt op die wijze verband met *Venus*;
- wat de Maanwezens ervaren hebben in hun waarneming van *Saturnus* dat geeft de mens de innerlijke zielewarmte in zijn etherisch lichaam;
- en waarvoor de mens beschermd moet worden, opdat het vlak voor zijn afdaling naar de aarde de vorming van zijn etherisch lichaam niet verstoort, dat is hetgeen afkomstig is van de Zon of van de aanblik van de *Zon*.

Dit alles behoorde tot het Manegeheimenis. De aldus ingewijde werd als het ware één met het Maanlicht en vanuit die hoedanigheid schouwde hij in de Zon. Hij wist hoe zijn etherisch lichaam tot stand gekomen was vanuit een vereniging van het Maanlicht en de Planeetkrachten. Zo wist hij in hoeverre hij de kracht van de geestelijke Zon in zich droeg. En zo werd hij, zoals de Volle Maan een Zonnelicht-drager is, een Zonnewezen-drager, niet een Zonnewezen-ontvanger. *Hij werd een Christoffor.* De belevingsmogelijkheid hiervan verdween. Wat overbleef was een herinnering daaraan in de tijdsbepaling van het Paasfeest, want in dié tijd kon de mens het beste tot deze Maan-Zon-inwijding komen.

Zo werd in bepaalde Mysteriën, in Voorjaarsmysteriën, de afdaling van de mens vanuit zijn voorgeboortelijk bestaan in de aardse omstandigheden tot uitdrukking gebracht. In andere Mysteriën, de Herfstmysteriën, kwam tot uitdrukking zijn opgang in het geestelijke, zijn Opstanding. De eerste betroffen het Manegeheimenis, de laatste het Zonnegeheimenis. Dus daar waar de natuur juist in haar opgang is, daar moest de mens zijn afdaling in de stof indachtig zijn. En waar de natuur in haar neergang is daar moest hij zijn opstanding in de geest indachtig zijn. Indien op dié wijze ervaren kon worden hoe de mens zich tot de Kosmos verhoudt, werd het zieleleven al in hoge mate verdiept. Afhankelijk van de streek, waren er in oude tijden volken die meer herfstvolken waren en volken die meer voorjaarsvolken waren. Binnen de herfstvolken waren de Adonismysteriën. De mensen die zochten naar kennis, naar weten van binnenuit, van wie met recht gezegd werd dat ze van plaats naar plaats trokken, zoals bijvoorbeeld Pythagoras, van Mysterie tot Mysterie, die mensen hebben dan eigenlijk de totaliteit van menselijk beleven gehad. Want in het schouwen van het Voorjaarsgeheimenis, dat met de Maan verband houdt, en in het schouwen van het Herfstgeheimenis dat met de Zon verband houdt, leerde men innerlijk kennen wat met de hele zin van het jaar samenhangt.¹ - Tot zover onze aantekeningen over dit bijzondere onderwerp.

Laten we nu, na deze lange uitweiding, in gedachten nog eens terugkeren naar wat is achtergebleven als *de aardse restanten*, de stoffelijke resten van culturen en resten van culturen, zoals ze zo buitengewoon door Zehren zijn verzameld en op een rijtje gezet. Mogelijk zijn ze de laatste overblijfselen van een tijd waarin de uiterlijke waarneming van het hemelgebeuren op een totaal andere wijze in relatie stond tot ons innerlijk leven, dan thans het geval is en waar wij in deze tijd, tot op zekere hoogte terecht, zo aan gehecht zijn. Zodanig gehecht, dat we in doorsnee van die andere belevingsmogelijkheid zelfs geen weet meer hebben. Het zou inderdaad kunnen zijn dat ook hier geldt, wat op p. 57 reeds aan de orde kwam: *de ontwikkeling heeft zich gericht op de zin voor het materiële. We nemen het materiële als symbool voor het geestelijke, omdat we ons door het materiële niet meer kunnen laten opwekken tot het ervaren van de werkelijkheid van het geestelijke.*

En zo horen we van 'de koningin des hemels', *Venus*, waarvan het verschijnen, verdwijnen en weer verschijnen gebonden is aan de tijd van *19 maanden*, en van onze aardse begeleider, *de Maan*, waarbij zich op bepaalde wijze een tijd van *17 dagen* aftekent. Dagen die worden bepaald door het verschijnen, verdwijnen en weer verschijnen van de Zon, in zijn relatie met de Aarde. Maar in de 5e eeuw v.C. was óók bekend - getuige een zekere Meton - dat na 19 jaar Nieuwe Maan weer op dezelfde dag van het jaar valt. Met andere woorden:

in 19 verbindt de zonnkalender zich met de maankalender.

De 'afwijking' is minder dan een dag per twee eeuwen.²

1 St.-GA233a: Dornach, 19/20/21-04-24.

2 Critchlow: p. 109.

3.10:

De haiku.

Een totaal andere omgeving waarin de kwalitatieve hoedanigheid van 17 tot uitdrukking komt, ontstond in Japan: *de haiku, een dichtvorm van $5+7+5 = 17$ lettergrepen*, in zijn ontwikkeling voorafgegaan door een van $(5+7+5)+(7+7) = 31$ lettergrepen. Vaak wordt hier verband gelegd met een opmerking in de Pāli-canon van het hinâyāna, tevens canoniek voor het mahâyāna, dat het langste bewustzijnsproces dat door waarneming van de zintuigen wordt veroorzaakt, gelijk is aan 17 gedachte-ogenblikken, elk korter dan een bliksemstraal. En, naar verluidt: *de weg van haiku begint in Zen.*¹

De nu volgende aantekeningen zijn slechts bedoeld als aanduiding van de bijzondere cultuurhistorische achtergrond van de haiku, dus ook van de 'omgeving' waarin we hier het getal 17 tegenkomen:

- *"Zen, een bijzondere vorm van het boeddhisme*, maakt er aanspraak op, buiten alle uitleg door woorden en begrippen te staan. Het begin ervan ligt in China, in de 1e helft van de 6e eeuw. Het heeft zich daar in de 8e eeuw verder ontwikkeld. Zijn leer is niet anders dan die van het mahâyāna-boeddhisme en de inhoud is niets anders dan wat Boeddha gepredikt heeft. Het tracht daarvan echter de wezenlijke zin voor de mensen toegankelijk te maken door al het oppervlakkige, dat zich aan de leer van de Meester heeft gehecht, terzijde te schuiven. - Nu zijn er drie soorten van kennis:

A: kennis die men met lezen en luisteren in het geheugen verzamelt. Men houdt het gewoonlijk voor een waardevol bezit;

B: kennis in de vorm van wat onder wetenschap wordt verstaan: resultaat van waarnemingen, proefnemingen, analyses en speculaties. Dat geeft al een wat vastere basis, het heeft iets persoonlijks, iets wat zelf beleefd is;

C: kennis die men verkrijgt door een intuïtief begrijpen. Voor degenen die het type B aanhangen, is dit niet zonder meer betrouwbaar omdat het voor hen geen vaste basis in de feiten heeft. Maar in werkelijkheid is het weten bij B beperkt tot het gebied binnen zijn eigen grenzen en het heeft daarop steeds nieuwe gegevens nodig. In een plotselinge noodsituatie komen A en B in tijdnood en laten ons in de steek.

Wat Zen bereiken wil is deze derde vorm van weten, die tot diep in de wortels van het eigen bestaan reikt, of beter: die vanuit de diepten van ons eigen wezen omhoog komt. Zen wordt wel de leer van *de plotselinge Verlichting (Satori)* genoemd. Het kan door de mens die zich hiertoe heeft voorbereid, midden in het gewone leven ervaren worden. Het is de intuïtieve blik in het wezen der dingen, het levendige gevoel van 'niet-verschil' tussen zichzelf en de buitenwereld, waarbij al het zichtbare illusoir lijkt. Wezenlijk is een gevoel van overweldigende vreugde en constante innerlijke rust, door geen begeerte meer gestoord. Zen betreft geen leerstelling of filosofisch systeem. Het tracht slechts de mens te bevrijden uit de ketenen van geboorte en dood en wel door een bepaalde intuïtieve wijze van begrijpen die voor hem alleen karakteristiek is. *Juist daarom kan het zich met zo'n grote soepelheid bij bijna iedere wereldbeschouwing of zedelijke leer, bij ieder politiek of wetenschappelijk dogma aanpassen, zolang die zijn intuïtief onderricht niet stoort.*

Toch is het in het algemeen door een zekere revolutionaire strijdgeest bezielde en als een bepaalde ontwikkeling in het slop raakt, wat in conventionele, formalistische situaties en hun aanverwante '-ismen' herhaaldelijk het geval is, dan openbaart Zen zich wel eens als een vernietigende kracht.

¹ Tooren: p. 5 en 15; Prana nr.7, voorjaar '77 (Japannr.): p. 89.

In het midden van de 7e eeuw waren de eerste contacten van Japanse Boeddhisten met de Chinese Zen-traditie. In de 12e en 13 eeuw kwam het tot een geweldige opbloei. Vooral in de ridderstand door zijn zelfbewustzijn en superieure houding tegenover leven en dood. In de meer vreedzame tijd van het midden van de 14e eeuw tot eind 15e eeuw drong het door tot in het dagelijks leven. *De scheppende impulsen van zijn on-middellijkheid en intuïtie, werkten bevruchtend op de esthetische gevoeligheid die Japan van oudsher heeft gekenmerkt.*

De filosofie, waarin voor allerlei vragen een verstandelijke oplossing wordt gevonden, is slechts toegankelijk voor enkele begaafden. Zen daarentegen houdt in dat de mens alles van zich werpt wat hij meent te bezitten, om tot de diepste toestand van het zijn, het oorspronkelijke vaderland, als het ware tot Vader en Moeder terug te keren. Daartoe is iedereen in staat, want het is daardoor dat wij zijn wat wij zijn. Op iets eenvoudigers zijn de dingen niet terug te voeren. Zen bestrijdt vóór alles het verstand, want hoe groot het praktisch nut daarvan ook mag zijn, het weerstreeft de pogingen om in de diepten van ons wezen binnen te dringen." ¹

- *"Zen is een religie van de Wil.* Zijn intuïtieve, niet-filosofische geaardheid maakte dat het een grote aantrekkingskracht had op de klasse der krijgslieden. Vandaar de nauwe verbinding tussen Zen en de Samurai, want wilskracht is het hoogst vereiste voor de krijgsman, ook als die daar de Verlichting door intuïtie voor nodig heeft. Als het onbewuste wordt aangeraakt, dan stijgt het boven de begrenzing van het individuele uit. Daarmee verliest ook de dood zijn engel en op dit punt komt de scholing van de Samurai in aanraking met Zen." ²
N.B.: dat wijst overigens ook op een potentiële 'bruikbaarheid' van Zen voor 'management' op velerlei terrein. Doch dit terzijde -

- *"Zen en Kendo, de weg van het Zwaard,* zijn in zoverre één dat beide als laatste doel de overwinning van de tweehed van geboorte en dood nastreven. De hal waarin de zwaardkunst wordt beoefend heet Dojo. Het is eigenlijk de naam van een plaats voor religieuze oefeningen. De oorspronkelijke betekenis in het Sanskriet is Bodhimandala, d.w.z. 'Plaats van Verlichting'. Voor de zwaardmeester die werkelijk de zin van het zwaard begrepen heeft is het zwaard niet een moordwapen doch een werktuig van geestelijke zelftucht." ³

- "In innerlijke zin is Zen in iedere functie van het culturele leven van Japan binnengedrongen, méér dan in China. Zo is de traditie in de Japanse schilderkunst om met het kleinst mogelijke aantal lijnen of penseelstreken, op papier of zijde zichtbare vormen vast te leggen, geheel in harmonie met de geest van Zen. Het wekt op tot nadenken en noopt om de blik naar binnen te richten, op het innerlijk leven, dat dán bereid is om al zijn schatten voor onze ogen uit te spreiden.

Weet hebben van het transcendent verhevene temidden van een duizendvoudige veelvoudigheid, houdt verband met wat in het Japans wordt aangeduid met 'Wabi': armoede, vreemd staan tegenover een 'prettiger' omgeving, arm zijn dat wil zeggen onafhankelijk van de dingen der wereld, tevreden zijn met het kleine. Zen houdt niet van gecompliceerde dingen die aan de oppervlakte van het leven liggen. En zo wordt, zoals in de schilderkunst, het onvolmaakte een vorm van het volmaakte. *Blijkbaar betekent schoonheid niet noodzakelijkerwijs volmaaktheid van vorm.* Waar de schoonheid van het onvolmaakte verbonden is met het nog ongecultiveerde oorspronkelijke, vindt men iets wat de

1 Suzuki: p. 7, 11, 26, 63 en 143; Tooren: p. 41. 2 Suzuki: p. 25 en 32. 3 id.: p. 35 en 61.

Japanners aanduiden met 'Sabi', letterlijk 'alleen zijn' of 'eenzaamheid'. Ook heeft het iets onverklaarbaars in zich, dat het betreffende werkstuk de hoedanigheid geeft van een kunstzinnige schepping. Men pleegt juist dit uit het Zen-karakter af te leiden. De dingen die men bij de theecultus gebruikt hebben meestal deze bijzonderheid." ¹

- "*Zen kan wel zonder moraal blijven, maar niet zonder kunst.* Kunstzinnige impulsen zijn oorspronkelijker, komen van diepere lagen dan de morele aandriften. De zedeleer geeft regels, maar de kunst is scheppend.

N.B.: hier is kennelijk sprake van de moraal van wat Steiner noemt *de onvrije geest*. 'Bij *de vrije geest*, die geen voorbeeld kent en niet gedreven wordt door angst voor straf enz., is steeds de omzetting van het begrip in de voorstelling nodig. Concrete voorstellingen. Uit zijn totale ideeën-inhoud produceert de mens in de eerste plaats door zijn fantasie. Wat men nodig heeft om zijn ideeën te verwerkelijken, om zichzelf te manifesteren, is dus de morele fantasie. *Een ethiek als normenleer kan daarnaast niet bestaan.* Ook in het christendom vindt men aanwijzingen dat moraal - in deze zin - feitelijk overbodig is: 'De goede mens brengt het goede voort uit de goede schat zijns harten en de kwade mens brengt het kwade voort uit de kwade schat zijns harten. Want uit de overvloed des harten spreekt zijn mond.' (Luc.6:45) -

Het Japans kent geen afzonderlijk woord voor kunst, wel voor de kunstvaardigheid, die het materiaal perfect, als spelend, beheerst. Er wordt geen werkelijke afstand gevoeld tussen kunst en het gewone leven, evenmin tussen kunst en natuur, of tussen kunst en religie, zelfs nauwelijks tussen geest en materie. Priesters en monniken zijn dan ook veelal creatief kunstenaar op meer dan één gebied. Deze harmonische levensopvatting heeft zijn wortel in de oorspronkelijke Japanse religie, *Shinto, de weg der Goden* of de Goddelijke Weg. Volk en land stammen volgens de Shinto-mythologie direct en letterlijk af van de goden, speciaal van de Zonnegodin, Amaterasu. *Ook Shinto kent geen moraal, want de Weg der Goden is van nature aan ieder bekend.* De tempeldienst heeft ten doel de mens bewust te maken van zijn eigen verwantschap met de goden, hem te bevrijden van onreinheid en angst, en zo de vrede in zijn hart te bevestigen. *Hereniging is essentieel.* Verdraagzaamheid behoort tot het wezen van Shinto, dat geen gewetensdrang kent en telkens weer bereid bleek andere opvattingen te waarderen en te assimileren, *wanneer de politieke toestand dit niet verbood.* Met grote eerbied werd ook het boeddhisme ontvangen, dat omstreeks 520 n.C. Japan bereikte en een enorme opgang maakte, ondanks aanvankelijke, op politieke gronden gebaseerde tegenstand. In Shinto, dat niets leert omdat alles al bekend verondersteld wordt, waren de krachten reeds aanwezig die het Zen-boeddhisme in Japan tot zo'n grote bloei zouden brengen. Dat wat men een intuïtief begrijpen resp. beleven kan noemen van *het feit dat Alles in het Ene is en het Ene in Alles*, is de fundamentele waarheid van het boeddhisme. In de uitdrukkingwijze van de Prajna-school van het boeddhisme (Prajna: transcendentiaal weten) is Sunyata of Leegte - de Wereld van het Absolute - gelijk aan Tathata, het Zo-zijn van de Wereld der Verscheidenheid, en Tathata is gelijk aan Sunyata." ²

- "*De Theecultus* heeft met Zen het voortdurend streven naar eenvoud gemeen. Het uitschakelen van het overbodige, dat Zen bereikt door zijn intuïtief beseffen van de laatste werkelijkheid, bereikt de Theecultus in zijn levenskunst, waarbij de karakteristieke handeling bestaat uit het aanbieden van de thee. Het begin van de Theeceremonie gaat terug tot gebruiken

1 Suzuki: p. 13 en 14.

2 id. : p. 17 en 24; St.-GA004: Hfst. XI; Tooren: p. 29, 33 en 34; Suzuki: p. 24.

in Zen-kloosters in de 13e eeuw. Grondlegger van de Theecultus in zijn latere vorm is Sen-No-Rikyu (1518-1591). Daarnaast leeft de oorspronkelijke Theeceremonie verder, zoals die in de kloosters werd beoefend. Deze leeft dus los van wat thans voor het grote publiek mode is geworden en waarin niet meer zoveel van Zen aanwezig is als ten tijde van Rikyu.

Naar de gevoelskant betreft de Theeceremonie *harmonie, eerbied, reinheid en stilte*. Dat zijn tevens de vier wezenlijke eigenschappen van het leven in Zen-kloosters. Het schriftteken voor harmonie betekent eveneens *gratie van geest*. Dat geeft eigenlijk het beste de houding weer die zich tijdens het hele verloop van de ceremonie in die kleine theeruimte van 10 voet in het vierkant kenbaar maakt. Daar geldt, *afgezien van moderne ontwikkelingen die daar juist ver van afvoeren (!)*, het principe van een harmonische vereniging van hemel en aarde. De maatstaven der wereld vervluchtigen en gasten van uiteenlopende maatschappelijke rang worden er zonder enig onderscheid ontvangen.

*'Het meest waardevolle is de gratie van de geest,
het meest wezenlijke anderen niet tegen te spreken'*

Zo begint *de Grondwet in 17 hoofdpunten*, van de hand van Shotoku Taishi in het jaar 604 n.C. Het was een soort zedelijke en geestelijke vermaning die deze Prins-regent tot al zijn onderdanen richtte. Het is de vroegste uiting van de gezindheid die in het Japanse volk na eeuwen van civilisatie naar boven gekomen is. Dezelfde Shotoku Taishi bestudeerde en becommentarieerde drie Mahâyâna-teksten, waaronder de hierboven onder 2.16 aangehaalde Vimalakirti-Sutrâ. Dat het karakter van het Japanse volk in meer dan één opzicht door het boeddhisme werd gevormd, is volgens de Japanse boeddhisten aan hem te danken. Hij was een groot man op tal van gebieden

Eerbied is in diepste wezen een religieus gevoel. Het gevoel voor een wezen dat hoger is dan wij arme stervelingen. Dit wordt pas later overgebracht op maatschappelijke verhoudingen en ontardt dan tenslotte in puur formalisme. Oorspronkelijk was het een besef van eigen onwaardigheid, eigen beperkingen. Dit inzicht roept het verlangen op boven onszelf uit te stijgen en in aanraking te komen met een wezen dat in dit opzicht ons tegendeel is

Een theemeester is van mening: *de zin van de Cha-no-yu, de theeceremonie, is de reiniging van de zinnen van alles wat onrein is*. En als alle zintuigen gereinigd zijn, dan is het bewustzijn zelf van bezoedeling gereinigd. In een heilige tekst over de Theecultus wordt gezegd dat in hoogste zin de bedoeling van deze ceremonie is *de verwerkelijking van een Boeddhaland van Reinheid op aarde*, zij het ook in nog zo geringe mate. Daarom is de ruimte voor de Theeceremonie vlekkeloos schoon. En dát is ook de betekenis van het daar aanwezig zijn in een geest van 'Wabi'. Maar de nadruk op ceremonieel en het binnensluipen van wereldse zaken maken het steeds moeilijker om mensen te vinden die de werkelijke zin van de Theecultus begrijpen (N.B.: Japan, midden 20e eeuw). *Het vierde element*, weergegeven door het Chinese teken Chu, in het Japans Sabi, *betekent veel meer dan alleen Stilte*. In Boeddhistische teksten wordt Chu dikwijls gebruikt om Dood of Nirwana aan te duiden. In de Theecultus duidt het echter eerder in de richting van armoede, eenvoudig worden, eenzaamheid en Sabi wordt hier van dezelfde betekenis als Wabi. Beide houden een esthetische waardering van de armoede in, Sabi meer met betrekking tot de voorwerpen en de omgeving, Wabi op de levenstoestand die in de regel met armoede of ontoereikendheid verbonden is."¹

¹ Suzuki: p. 63/73 en 127.

• *"Sabi is evenzeer aanwezig in de literatuur, met name in de haiku, die zijn grote ontwikkeling kreeg in de tweede helft van de 17e eeuw, in het bijzonder door Basho. In Japan was het zich uiten door poëzie al vroeg populair. Reeds in de oudste gedichtenverzameling, de Manyoshu, van ca. 760 n.C. staan verzen van de keizer en zijn hof naast die van eenvoudige mensen. Opvallend is het hoge peil en het aantal goede dichters. De verschillende versvormen hebben alle een afwisseling van 5 en 7 lettergrepen. De tanka (kort vers) was het meest geliefd. Het was een lyrisch en persoonlijk gedicht. Dichten maakte deel uit van een goede opvoeding, bij voorkeur moest men tenslotte elke situatie onvoorbereid in een kort, betekenisvol vers kunnen samenvatten. Uit een samenspel van 2 dichters ontstond het antwoordvers, de waka. De eerste sprak de bovenstrofe van de tanka, de hokku van 5-7-5 lettergrepen, de ander antwoordde met 7-7 lettergrepen. In totaal 31 lettergrepen. Dat de waka zich niet ontwikkelde tot een groter aantal lettergrepen komt omdat de Japanse dichter, zodra hij zich uitvoeriger wilde uitdrukken, zijn toevlucht nam tot het prozagedicht. In de 12e eeuw ontstonden uit deze waka de renga, kettingverzen, die een grote bloei beleefden tot de 15e eeuw. Op renga-partijen namen hieraan meerdere dichters tegelijk deel. Aan de beste werd de eerste hokku opgedragen. Deze moest een woord bevatten waaruit het seizoen viel af te leiden. Tenslotte waren de renga aan zoveel regels gebonden dat ze hun oorspronkelijke impulsieve aard verloren en doods en vervelend werden. Als reactie ontstond de scherts-renga (haikai-no-renga), waarbij alle regels overboord gegooid werden. Deze overvleugelden in de 16e eeuw de serieuze renga geheel.*

De aandacht werd daarbij steeds meer gericht op het drie-regelige openingsvers, de hokku, dat krachtig en zelfstandig moest wezen, zodat er een afzonderlijk gedicht ontstond, waarin de stemming van één levensmoment pregnant werd samengevat.

Deze hokku werd de latere haiku.

De haiku van 17 lettergrepen is dus ontstaan uit de waka van 31 lettergrepen.

De waka kan daarom wel wat meer uitspreken, maar er is vaak een toelichting nodig om de slechts aangestipte gedachten in de juiste samenhang te brengen. Overigens was deze minuscule versvorm reeds lang in zwang voor vaak geestige briefjes die hovelingen en gelieven elkaar toezonden. De eerste haiku waren dan ook overwegend humoristisch, soms met een ernstiger ondertoon. Ze bleven een tijdlang in de genoeglijke sfeer van humor, ironie en woordspelingen, waartoe de Japanse taal met al haar homoniemen bijzonder uitnodigt, maar ook dit werd op den duur eentonig en onecht, zodat enkele malen nieuwe dichters opstonden die nieuwe impulsen brachten totdat ook deze weer verliepen in versjesmakerij.

Het was Basho (1654-1694), die zich 20 jaar lang wijdde aan de studie van Zen en van de Chinese en Japanse cultuur, die aan de haiku haar geheel eigen karakter heeft gegeven. *Uiteindelijk moest het vers ineens als bij blikseminslag kunnen ontstaan.* Daarom maakte hij met zijn talrijke leerlingen vele kettinggedichten, om de snelle verbeelding, het onmiddellijk aanvoelen van subtiele schakeringen te oefenen.

Haiku betekent 'schertsend gedicht' en die oorspronkelijke aard behield het, ook toen het meer diepgang begon te krijgen onder invloed van Basho's Zen-boeddhisme. Evenals Zen is haiku geneigd tot allerlei 'grappen', onverhoedse wendingen en het breken van conventies en even fel is hij betrokken bij het tegenwoordig ogenblik.

Het dichtersgenie geeft met de haiku de mogelijkheid van een bepaalde visie op de dingen: op dat ene moment dat zij, in hun zó bij elkaar zijn, plotseling vol betekenis worden en een stemming oproepen die tijd en plaats te boven gaat. In de haiku is alles slechts een aanduiding,

als het ware een wijzende vinger naar de maan, de maan zelf schijnt elders. Wat de dichter weggelaten heeft in de haiku, moet de lezer zelf aanvullen. Daardoor wordt hij ertoe gebracht, alle dichterlijke associaties die in de lettergrepen liggen opgesloten, onder de meest krachtige werking in zichzelf op te roepen. Hij moet daarom op de hoogte zijn met de omstandigheden waarin de dichter leeft, zowel in uiterlijk als in innerlijk opzicht. Om zich het moment van waarneming levendig te kunnen voorstellen, is het nodig dat men het jaargetijde kent waarin het plaats vond, vandaar het zgn. seizoenwoord. Overigens zal de Japanse lezer een andere voorraad associaties bezitten dan een westerling en zal hij een suggestie kunnen verstaan die de ander niet onmiddellijk aanvoelt. De moderne geest laat in zijn wetenschappelijke analyse geen geheim onontsluierd, maar het gedicht en de haiku kunnen zonder geheim niet gedijen. De haiku, het gedicht in $5+7+5 = 17$ lettergrepen, is de kortst denkbare vorm van dichterlijke uiting en is een schepping van de Japanse geest. Maar eenvoud van vorm betekent niet altijd alledaagsheid van inhoud: alle dingen zijn uit de onbekende afgrond der geheimen voortgekomen en door ieder van hen kunnen wij een blik in die afgrond werpen. En er is geen gedicht van honderden verzen voor nodig om uitdrukking te geven aan het gevoel dat door zo'n blik in de afgrond wordt opgewekt. De meest verheven gevoelens doen ons juist zwijgen, want woorden kunnen het niet meer zeggen. Ook 17 lettergrepen zijn misschien nog teveel (N.B.: hier verschijnt 17 kennelijk in zijn 'gewone' kwantitatieve aspect). De Japanse kunstenaars, die meer of minder met de Weg van Zen in aanraking zijn gekomen, streven er in elk geval naar hun gevoelens met zo min mogelijk woorden of penseelstreken uit te drukken.¹

- "Een drietal voorbeelden:

A: een haiku van Basho, die acht jaar voor zijn dood ontstond en die wereldvervaardheid heeft gekregen. Hij beschouwde hem zelf als een keerpunt in zijn leven. Het vers is misleidend eenvoudig:

O, oude vijver!
Een kikvors springt van de kant,
geluid van water.

Een interpretatie die zich op het ontstaan van deze haiku baseert luidt als volgt: door alle tijden heen heeft het water - de oude vijver - een gevoel opgeroepen van diepte, van de ongeweten, onuitspreekbare oorsprong der dingen. Slechts het levend ogenblik, het bewegende nú, de springende kikvors - kan dit onvatbare voor ons hoorbaar, verstaanbaar maken, hoe onbelangrijk de gebeurtenis ook mag zijn.

Vóór Basho was de haiku bijna uitsluitend een spel met woorden en had de relatie met het leven verloren. Hij zei eens dat de haiku geschreven moest worden zoals een kind van 6 jaar schrijft, dat wil zeggen met een teruggevonden argeloosheid, verworven na veel geestelijke inspanning;

B: een haiku van de dichter Buson (1715-1785):

Op de tempelklok
Zette hij zich neer en slaapt -
O, deze vlinder.

¹ Suzuki: p. 77/80, 114/118; Tooren: p. 17/21 en 47/54.

In de eerste plaats is de tegenstelling belangrijk: de vlinder is een klein en vluchtig schepsel, hij leeft nauwelijks één zomer maar zolang hij leeft schijnt hij zijn bestaan in hoge mate te genieten, fladdert van bloem tot bloem en baadt zich in de felle zon; vaak vindt men hem vredig dromend op de rand van een machtige tempelklok. De tempel is meestal een stille plaats, die de zin richt op het eeuwige; zijn klok is in verhouding tot de vlinder geweldig groot. Zelfs in de kleuren is de tegenstelling: het sierlijke kleine witte schepsel, teer en uiterst kwetsbaar, dat zich neerzet op de donkere, zware, onbeweeglijke klok. Maar de haiku is niet uitsluitend beschrijvend, er ligt een diepe zin in: het leven van de mens is geenszins meer waard dan dat van een vlinder, het krijgt zijn betekenis slechts in zijn doorverbinding met iets dat van veel blijvender aard is en dat strekt tot behoud van het Al. Het speelse, dat de dichter voor de geest zweefde, ligt in de volslagen argeloosheid van de vlinder; . . . dat er plotseling iets zou kunnen gebeuren dat zijn bestaan tot op zijn grondvesten zal doen schudden. Het middaguur nadert, de monnik zal de klok slaan en hem een angstwekkende reeks donderende klanken ontlokken. Dit in het ongewisse zijn, met betrekking tot hetgeen komen gaat, is alle levensvormen eigen;

C: een haiku van de dichter Issa (1763-1827):

<i>daikohiki</i>	De knolraaptrekker;
<i>daiko de michi wo</i>	met een knol de weg
<i>oshiekeri</i>	wijst hij.
	(Vert. J. van Tooren)

(Daiko: inheemse knol, een soort lange witte wortel)

Ook dit is een beroemd geworden haiku: de knolraap, deel van zijn werk, wordt door de man gebruikt als zijn eigen hand:

*het leven zelf wijst de Weg.*¹

En voorts:

- "De haiku houdt zich bij voorkeur bezig met de kleine levende wezens, ook met groenten, rotsen, bergen en beken. Voor de Japanse mens een van de meest geliefde middelen om zijn filosofische intuïties en dichterlijke bewondering voor de natuur tot uitdrukking te brengen.

Het toont hoe zijn *ontvankelijkheid* tegenover de natuur is, hetzij de bezielde of de onbezielde.

De haiku belichaamt in deze tijd de geest van Basho en deze is niets anders dan *de Zen-geest die zich in 17 lettergrepen uitspreekt.*"²

3.11: *Plutarchus over de Pythagoreeërs*

- "Volgens Plutarchus - 'Over Isis en Osiris', hoofdstuk 42 - hadden de Pythagoreeërs een afschuw van het getal 17. Dat zou zijn omdat het ligt tussen 16 en 18! Het getal 16 is namelijk het enige kwadraat met de eigenschap, dat van de daarmee overeenkomende figuur - een vierkant met zijden van 4 - de oppervlakte gelijk is aan de omtrek. Het getal 18 daarentegen is het enige dubbele kwadraat dat deze eigenschap vertoont, tot uiting komende in een rechthoek met zijden van 3 en 6. Dat spreekt ons tegenwoordig niet zonder meer aan; nou ja, 'getallenspelletjes'. Maar voor de Grieken waren de getallen 16 en 18 om de zjuist genoemde redenen iets bijzonders. Het getal 17 stond daar echter als een lastige scheidsmuur tussenin. Ze noemden het antiphaxis: wegversperring. Hun tegenzin met betrekking tot dit getal is enigszins verrassend want elders, zoals we zagen, stond het in hoog aanzien."³

1 Suzuki : p. 80 en 113; Tooren: p. 63 en 86.

2 Suzuki : p. 114.

3 Bindel-02: p. 168.

Maar op wélke weg een versperring? Blijkbaar één die te maken heeft met *de gang vanuit* 1×4^2 *in zijn unieke hoedanigheid, naar* 2×3^2 *in zijn unieke hoedanigheid, of omgekeerd.* Nu is in wezen ieder getal uniek, maar in dit geval hebben we specifiek te maken met de hierboven genoemde eigenschappen. En dan staat daar 17 in zekere zin tussen de '1' en de '2', tussen het ene vierkant van 4 en de twee vierkanten van 3. Naar eveneens blijkt uit het werk van Plutarchus - in een commentaar op de zijden 3, 4 en 5 van een rechthoekige driehoek - had echter het getal 4 in de zienswijze van die tijd iets te maken met het vrouwelijke en het getal 3 met het mannelijke. Tegen déze achtergrond wordt dus 'het passeren van 17' voorwaarde tot het kunnen overbruggen van de paren van tegenstellingen, namelijk van het mannelijke en het vrouwelijke, van de eenheid en de veelheid.

In de benadering door Wijnmalen verschijnt in 18, als 2×9 , de aanduiding van *het Leven (9) in de Paren van Tegenstellingen*; in 16, als 4^2 , een uitdrukking voor de *Werking der Gerechtigheid (4)*. Daartussen de 17, verwijzende naar *Ontvankelijkheid*. In beide benaderingen verschijnt 17 als een overgang waarover het alleen maar praten heel wat makkelijker is dan om er gestalte aan te geven . . . , in werking te laten komen. Misschien zijn we tegenwoordig wat afgeschermd - afgestompt - voor het besef van de ontzagwekkende, zoal niet angstwekkende consequentie van werkelijke *Ontvankelijkheid*. In dit verband is de mededeling van Plutarchus een merkwaardige zaak: zou men ook het oog gehad kunnen hebben op een négatief aspect van 17, waarvoor men zich meende te moeten afschermen?

3.12:

De wonderbare visvangst

- "In Joh. 21:1-13, dus in het laatste hoofdstuk, wordt gesproken over de wonderbare visvangst. Simon Petrus gaat met zes van de andere discipelen het meer van Tiberias op om te vissen. Maar de hele nacht blijft het net leeg. 's-Ochtends krijgen ze van Jezus de aanwijzing - ze herkennen Hem aanvankelijk niet - om het net aan de rechterzijde van het schip uit te werpen. Als zij het vervolgens aan die kant uitwerpen, kunnen ze het nauwelijks meer trekken, zoveel vis is er. En dan dringt het tot hen door wie die aanwijzing gaf. Aan land gekomen blijken in het net 153 grote vissen te zijn. Het was de 3e maal dat de Opgestane aan de discipelen verscheen.

Deze 13 verzen in het Evangelie naar Johannes geven niet zomaar een beschrijving van gebeurtenissen op stoffelijk gebied maar drukken de beleving uit van beelden in de regionen van de geest: na hun vruchteloze nachtelijke tocht op (in) de zee van de geestelijke wereld, komen de discipelen bij het krieken van de dag aan de kusten van de stoffelijk-zintuiglijke wereld terug en treffen daar reeds de gestalte van de Opgestane. Met zijn kracht brengen ze dan 153 vissen aan land. Waarom 153? Daarop geeft Thomas van Aquino (1224/25-1274) antwoord in zijn 'Catena aurea', de Gouden Keten: 'Het getal 153 is de som van de eerste 17 getallen en 17 is weer samengesteld uit 10, het getal der volkomenheid en 7, het getal van de openbaring.' Wilde men namelijk in de oudheid de werkzaamheid van een getal speciaal tot uitdrukking laten komen, dan gaf men niet alleen het getal zelf, maar telde daar eerst de er aan voorafgaande getallen nog bij. Dat noemde men toen een optelling volgens de Goddelijke Wijsheid. De verklaring van Thomas van Aquino heeft voor dié tijd dus niets geforceerds. Hij raakt de kern van het hele gebeuren: waar het hemelse en het aardse als het ware ineenvloeien, komt het ook tot een samengaan van het getal van het hemelse, de zeven, met het getal van het aardse, de tien." ¹

N.B.: in de door Wijnmalen gegeven denominatie vinden we

7: Wijsheid

10: het Allerhoogste

¹ Bindel-02: p. 170.

Dat geeft een wat andere belichting dan we bij Thomas van Aquino aantreffen. Alvorens daaruit iets te concluderen zullen we in hoofdstuk VIII en IX eerst nog wat meer gegevens over deze 2 getallen bijeenbrengen. Bovengenoemde optelling komt overeen met hetgeen Wijnmalen een 'Radiaal' (Rd) noemde. Deze brengt tot uitdrukking wat van het betreffende getal uitgaat, uitstraalt, uiteraard in kwalitatieve zin. Bij 17 verschijnt in dit verband het getal 153, dat als 9×17 eveneens verwijst naar *Ontvankelijkheid (17)*, maar dan *in zijn betrekking tot het Leven (9)*.¹ Dit wordt aan de orde gesteld in *de derde ontmoeting met de Opgestane*. Maar zoals aan het slot van de vorige aantekening opgemerkt: misschien beseffen we (nog) nauwelijks wat Ontvankelijkheid voor het menselijk wezen te betekenen heeft.

3.13: *'Die Seherin von Prevorst (Frau Hauffe)'*

Begin vorige eeuw maakte de dichter en arts Justinus Kerner uitvoerige verslagen van de uitspraken van deze vrouw, onder andere wat betreft de synthese van de getallen 7 en 10 tot 17. Meer over dit merkwaardige onderwerp in deel C. We volstaan nu met een aantekening:

- "Frau Hauffe (1801-1828) wist van *een cirkel in de hartkuil, de zonnecirkel*: als het ware een geestelijke uitdrukking voor de in de mens heersende jaarinvloeden. De cirkel bestond uit 12 delen, was in 365 stukjes onderverdeeld en had betrekking op het jaar waarin ze leefde. Ook wist ze van 5 daaronder gelegen cirkels van voorafgaande jaren. Tenslotte nog van één lege cirkel, boven dit geheel gelegen, welke betrekking had op het jaar dat nog komen moest. Deze jaren liepen van 1822-1828. Bij de 7e ring werd er in haar leven steeds iets afgesloten. Haar leven was in bijzondere mate met het getal 7 verbonden. Als ze tot innerlijk schouwen kwam was het steeds het 7e uur van de dag. Zo sterk ervoer ze de vergeestelijkende werking van de 7 in zichzelf dat ze, naar haar eigen woorden, om die reden niet gezond kon worden. Voorts nam ze het getal 10 in zichzelf waar, een getal waarvan ze beweerde dat dit als grondtal ieder mens toekwam, voor zover hij een burger van deze aarde was. Het was een aards getal, doormiddel waarvan de geest in de buitenwereld kon treden. De vereniging van deze twee getallen tot 17, had het karakter van een rechtstreeks beleven; het getuigde voor haar dat de mens deel heeft aan beide werelden, de hemelse zowel als de aardse. Als ze in zichzelf schouwde, werd ze in ieder van de 12 segmenten van haar zonnecirkel drie kleine concentrische cirkels gewaar, in het middelpunt waarvan ze iedere keer de cijfers 1 7 0 zag oplichten: de 7 schoof tussen de 2 cijfers van de 10."² Opmerkelijk is dat de zienswijze van Thomas van Aquino met betrekking tot het wezen van 17, namelijk als een synthese van 7 en 10, in zekere zin overeenkomt met die van Frau Hauffe. Ook de Japanse haiku laat in zijn structuur van 5-7-5 iets zien dat daaraan doet herinneren.

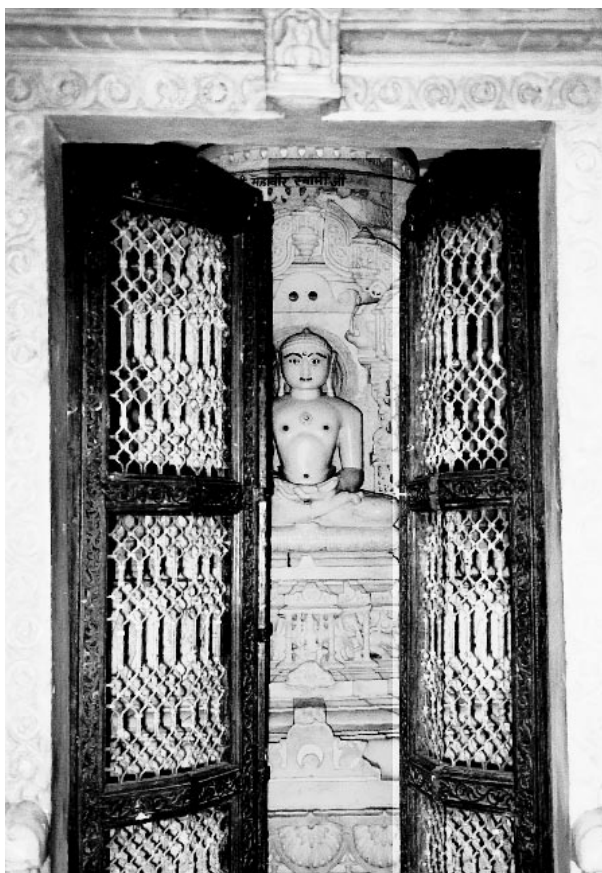
3.14: *17 en 19 in de jaïn-kosmologie*

In het hindoeïsme wordt met Brahmâ het Scheppende, met Vishnu het Onderhoudende en met Shiva het Vernietigende vermogen van de godheid aangeduid; ook het vrouwelijk aspect is aanwezig, onder verschillende namen. Anderzijds is sprake van een proces van Baren, Onderhouden (voeden) en Verslinden door de Moedergodin (Shakti, Kali). In de tantrische filosofie wordt het hele universum gezien als opgebouwd uit en onderhouden door dualistische krachten, Shakti en Shiva, het vrouwelijk en mannelijk beginsel. Doch de uiteindelijke weergave van de Werkelijkheid is zonder vorm of hoedanigheid . . . : "Ten tijde

¹ De in deze zin bedoelde 'Radiaal van een getal', zullen we nog herhaaldelijk tegenkomen. Of dit een zinvolle zaak is, bepale een ieder voor zichzelf, eventueel aan de hand van de in deze studie naar voren komende context, met inbegrip van deel C.

² Bindel -02: p. 171.

van de uiteindelijke oplossing ben ik noch mannelijk noch vrouwelijk noch neutraal.¹

Afb. 19

Het jainisme is evenals het boeddhisme omstreeks de 6e eeuw v.C. uit het hindoeïsme ontstaan. Rondom jain-tempels kan men sculpturen aantreffen met een uitgesproken erotisch karakter, als zodanig echter niet in het heiligdom zelf.²

Binnen de 'Vimal Vasahi tempel' op de Mnt. Abu in Rajasthan, een jain-tempel met schitterend beeldhouwwerk - ca. 11e eeuw - zien we dus geen van deze voorstellingen. Rondom een rechthoekige ruimte is een colonnade met door deurtjes afgesloten nissen, elk met het beeld van een 'Tirthankar' d.w.z. Wegbereider, Profeet, waarvan er volgens de jains in iedere 'Kalpa', in ieder kosmisch tijdperk, 24 zijn.³ Eén van de lange zijden telt 19 nissen, de overzijde ook, doch in werkelijkheid zijn het er daar 17, achter 2 van die deuren bevindt zich namelijk een gemeenschappelijke en totaal andere ruimte.

*Zo ligt het in het midden aanwezige heiligdom van deze jain-tempel,
als het ware gevat in 17 en 19, het Vrouwelijk en Mannelijk Principe in de Schepping.*

Er zijn in totaal $57 = 3 \times 19$ van die nissen, nl. aan de (korte) zijde met de ingang 2×5 en aan de tegenoverliggende zijde nog eens 11. Voor men er binnenkomt heeft men boven zich een grote plafondrozet. De aansluiting van de rozet op de kolommen wordt gevormd door een rand van 151 olifantjes, als evenzovele symbolen van geluk, wijsheid en inzicht.⁴

*151: de Verlossing, van het dramatische van verlossing,
omdat Verlossing in zich houdt de Opheffing van Wel én Wee. . .*⁵

Het is als een verwijzing naar hetgeen boven de paren van tegenstellingen uitgaat.
(Zie ook de 'Voorbeelden-index')

1 Mookerjee: p. 23.

2 Men kan dit afhankelijk van de eigen benadering interpreteren als een sfeer waar men, alvorens tot het wezenlijke te kunnen doordringen, doorhéén moet of die men achter zich moet laten, die gepasseerd, onderdrukt of overwonnen moet worden, dan wel gesublimeerd of getransformeerd. Enz., want er zijn

nog wel meer 'moetjes' te bedenken.

3 Wilkins: p. 489; Caillat: div. pag.

4 Vrgl. 'Ganesha', de olifantkoppige god, Heer van Kennis, uit-de-weg-ruimer van hinderpalen (Leeuwen: p. 79).-N.B: De 151 olifantjes zijn 'nageteld' via 8 overlappende foto's; we hebben helaas geen bruikbare reproductie.

5 Zie noot 1, p. 220.

Bepaalde details, die in de 'getallentaal' mogelijk evenzeer een rol spelen, konden we niet met voldoende nauwkeurigheid achterhalen, zoals bijvoorbeeld het aantal olifantjes dat met 2 poten in plaats van met 1 op de rand staat en nog enkele andere 'onregelmatigheden'. Het vermoeden dat in deze tempels meer *getals-expressies* aanwezig zijn, baseren we overigens niet alleen op de paar die ons bij een kort bezoek onder ogen gekomen zijn, maar op *het feit dat getallen in de jain-kosmografie van wezenlijke betekenis zijn*. Zo vinden we uitvoerige gegevens met betrekking tot de 'maten' van de gewesten van hel, aarde en hemel. En dan blijkt bij 'berekening': *de Inhoud van de Schepping is 343 kubieke 'rajju'* ¹, d.i. als $153+190$

Radiaal 17 + Radiaal 19.

Met andere woorden, het betreft hetgeen uitgaat, uitstraalt, van Ontvankelijkheid en Wekking, van het Vrouwelijk en het Mannelijk Principe in de Schepping.

Het houdt bovendien, als 7^3 , een verwijzing in naar *hetgeen in Wijsheid, in de tijd gezien tot stand komt.*

De vondst van déze 343, danken we aan de in noot 1 genoemde auteur, die als Sanskrietkenner een indrukwekkende hoeveelheid gegevens met betrekking tot deze kosmografie heeft weten te verzamelen. Opvallend is overigens dat hij zich vanuit zijn wetenschappelijke status toch kennelijk verplicht voelde - onbelast (?) door het vermoeden dat het getal ook een ander facet van de werkelijkheid zou kunnen betreffen - herhaaldelijk erop te wijzen dat dit alles aan de fantasie van de jains ontsproten is.

3.15:

Het Paleis op de Dam

- "In het begin van de 17e eeuw, d.w.z. na de Spaans-katholieke overheersing, ontstaan intensieve contacten tussen Amsterdam en Londen (onder andere Hendrick de Keyser en Constantijn Huygens). In de dóórwerking hiervan zijn in de bouwkunst van die tijd duidelijk aantoonbare neoplatonische invloeden. Zo ook het uit het midden van de 17e eeuw daterende stadhuis van Amsterdam. Er bestaat een gravure met betrekking tot de bouw; de voorstelling zelf vinden we in steen aan een van de muren in de grote Burgerzaal. Zie afb. 20. De kunstenaar is Artus Quellien, destijds vanuit Antwerpen naar Amsterdam gekomen. We zien, gezeten op een (kubieke?) steen, zijn harp bespelend en met een lauwerkrans getooid,

*Amphion, de zoon van Zeus, die door zijn harmonische klanken de muren van Thebe wist op te bouwen."*²

De harp telt $8+9 = 17$ stemknoppen. Tegen de steigers van de in aanbouw zijnde gevel staat een grote en een kleine ladder. De kleine met 6, de grote met 19 (zichtbare) sporten:

zo komt ook hier, in het kwalitatief aspect van 17 en 19,

van Ontvankelijkheid en Wekking, de scheppende activiteit tot uitdrukking.

Men zou in dit geval wellicht kunnen zeggen: *de Ontvankelijkheid (17)* geeft de basis, *de Wekking (19)* brengt het in werking en 'uiteindelijk' vindt het zijn bestemming, zijn Ordening, in *de (Goddelijke) Wet (6)*. De laatste 2 tezamen, $19+6$, laten dit 'proces' zien als een *Geestelijke Werking (5²)*. Het geheel, $17+19+6$, als 42, betreft *de overgang naar een andere wereld, het Oordeel*. We vermoeden dat de kunstenaar zelf en/of zijn opdrachtgever hiervan op de hoogte is geweest, zij het niet in deze bewoordingen, dan toch met de strekking ervan. - Tot zover het Amsterdamse Stadhuis, thans 'het Paleis op de Dam'. In de volgende hoofdstukken zullen we in bijzondere 'omgevingen' de getallen 17 en 19 eveneens tegenkomen.

Zie ook de Voorbeelden-index.

1 Kirfel: p. 210/212; de 'Rajju' is een bovenzinnelijke maat, de 'afstand' die een god in 6 maanden aflegt.

2 Gout-03: onder andere p. 43 e.v.; gravure op p. 8.

Afb.20*

3.16:

Inhouds overzicht hoofdstuk III

	pag.		pag.
3.01: <i>De haas als geschenk; Attische schaal</i>	39	3.08: <i>Relaties met astron. waarnemingen</i>	51
3.02: <i>Leagros, een jongeman, in volle ren naast een haas.</i>	42	3.09: <i>Verschillende visies</i>	54
3.03: <i>Voorstelling m.b.t. Demeterfeesten</i>	43	3.10: <i>De haiku</i>	60
3.04: <i>Denominatie van Wijnmalen</i>	45	3.11: <i>Plutarchus over de Pythagoreeërs</i>	66
3.05: <i>Moskee in Cordoba</i>	46	3.12: <i>De wonderbare visvangst</i>	67
3.06: <i>De Rotskoepel in Jeruzalem</i>	47	3.13: <i>Frau Hauffe</i>	68
3.07: <i>De Tetraëder m.b.t. 17 en 19; de scheiding der geslachten</i>	48	3.14: <i>17 en 19 in de jaïn-kosmologie</i>	68
		3.15: <i>Het Paleis op de Dam</i>	70
			-o-